

Quadragesimaquinta de donis sancti spiritus
Quadragesimasepta de beatitudinibus et vita
actiua cū opibus mīe et de vita contemplatiua cū
oracone duodecim fructibus quinq; et sensibus
Quadragesimaseptima de sacramentis in gñe
Quadragesima octaua de baptismo
Quadragesimanona de cōfirmatione
Quinquagesima de eukaristia
Quinquagesimaprima de penitencia
Quinquagesimasecūda de victione extrema
Quinquagesimatercia de ordine
Quinquagesimaquarta de mīmonio
Quinquagesimaquinta de impedimentis in gñe
Quinquagesimasepta de impedimentis affinita
tis et cognacōnis in speciali
Quinquagesimaseptima de cognacōne triplici

Quarta ps tribus sectionib; est cōtenta

Prima de triplici drā premiū
Secūda de expedientia ad premiū
Tercia de sufficientia gaudiū

Explicunt Capitula .

Incipit Prima ps Centilogij bonauenture
De malo culpe in gnali ;

Malum cōsiderare occurrit quantum ad diffiniōz. quod diffiniēs Augg : ait. Malum est priuacō modi. speciei et ordinis. Ad cuius intelligēciam est notandum q̄ creatura quelibet quantumcūq; modica comparai habet ad deum secundum t̄plex genus cause. videlicet efficientis. exemplaris. & finalis. et sic habet modum speciei et ordinem. Creatura vero racōnalis non solum ista tria habet pro ut est natura quedam sicut cetera creature. verum etiam potest esse voluntate libera. Voluntas autē quando habet modum speciem et ordinem sicut debet tunc est bona. Tunc autem habet hec tria. q̄ndo in operando continuatur virtuti diuine ut p̄ncipio mouenti. cōformatur ei ut regule dirigenti. vnitur ei ut fini quietanti. in primo est modus. in secundo species. in tercio ordo attenditur. et secundum hoc est triplex genus cause. Quando cum q; quis peccat mortaliter discontinuat̄ necessāo a deo tanq̄ a principio mouente. quia deus nūq̄ mouet ad peccatū. Discordat a deo tanq̄ a regula dirigente. Elongat̄ et deordinatur a deo tanq̄ a fine quietante. ponens creaturam finem suum. Et sic malum culpe priuat et corrumpit hec tria inseparabiliter : et equaliter non tamen totaliter in creatura racōnali in quantum est agens voluntarie et libere ultra alias creaturas. Malum vero

pene corrūpit tria predicta put cum alijs creatu-
ris in natura cōuenit. **I**tem consideratur malum
quantum ad distinctionē. **D**istinguitur autē ma-
lum secundum triplicem differentiā. videlicet in
malum culpe siue transgressiōis. in malum pene
siue puniōis. in malum pugne siue temptatiōis.
Malum culpe idem est q̄ iniusticia geneālis siue
absencia debite honestatis vera passio voluntaria.
Malū pene est absencia debite delectatiōis cum cō-
sensu sui contrarij. siue passio inuoluntaria. **S**ed
malum pugne tenet medium inter ista. **N**am dia-
bolo est culpa in istigando. iusto est pena in reluc-
tando. **I**tem considerat̄ quantum ad subdiuisionē.
Subdiuiditur autem malum culpe in malū secu-
dum se et per se. qđ nullo modo potest bene fieri.
vt odire deum et ip̄m blasphemare. **I**n malum in
se siue in genere. vt occidere. qđ potest bene et ma-
le fieri. vt p̄pter iusticiam et vindictam. **I**n ma-
lū ex circumstantia. vt dare elemosinam ex vana
gloria. **I**tem considerat̄ quantum ad introductio-
nem. et sic malum originat̄ a bono. id est a volun-
tate et libero arbitrio nō efficiente sed deficiente.
substantiat̄ autē in bono. **N**ō em̄ est essentia aliq̄
vel natura sed corrupciō boni quod corrupit que n̄
potest esse n̄ in bono. id est in libera volūtate. **C**ō-
trariat̄ autē bono moris. **A**d qđ intelligendū nō
q̄ malū corrupit iusticiā. id ē r̄tudinē volūtatis

Sunt autem circa anime rectitudinem tria atten-
denda. scilicet potentia rectificabilis. et hanc n̄ cor-
rumpit. **H**abitus rectificans. et hunc priuat sim-
pliciter et corrumpit. scilicet gratiam et virtutes.
Habitus medius et hunc diminuit dum vnus ho-
mo redditur habilis ad bonum per peccatum. nō
tamen tollit. quia non opponitur malum illi habi-
litati rōne nature sue. sed ratione gracie et virtu-
tis sue finis ad quem est.

De temptatione sectio 3da.

Mali temptacōis sue pugne notificatur per
diffiniōem **H**ugoīs de sancto victore **T**em-
tare inquit est callide experiri et quasi quibusdam
blandis conatibus probare. **A**nsel. **O**mnis temp-
tatio probatio est. **C**assiodorus. **T**emptatio dia-
boli est assulacio apparētis boni ad fallendum
Sic etiam aliter diffinitur. **T**emptatio est pulsa-
tio ex intencione vel pposito ad declarandum bo-
num siue malum. **M**ultiplicatur autem per diui-
sionem. **P**otest autem considerari temptatio quā-
tum ad nociuum. et sic diuiditur in eam que ē ab
hoste. a carne. et a mundo. **J**uxta illud. **M**undus
caro demonia diuersa mouent prelia. **I**tem in eā
que est temptatio alia ab hoste. alia a carne. **P**ri-
ma generaliter. secunda specialiter. **D**iuiditur eci-
am quantum est instrumentum. et sic est illa diui-
sio **G**regoriū. **T**emptatio quedam est per vicia. q̄

dam per flagella. Item ponitur alia super illud **Mal**
mitte. Omnem escam abhominata est anima corū
Multiplex inquit est temptatio. quarum prima
est error siue nescientia vie veritatis. secunda dif-
ficultas vincendarum concupiscenciarum. tertia
tedium boni. quarta tempestas seculi. Diuiditur
etiam quantum ad effectum. et sic generaliter ē il-
la super illud prime **Corintheorum.** duodecimo.
Temptatio vos non apprehendat nisi humana.
Temptatio alia diabolica. alia humana. **Diaboli**
ca malum habet exitum. quia terminatur in mor-
tali. **Sed** humana tam periculosum non habet ex-
itum quia ibi est peccatum veniale vel nulla est i-
bi culpa. **Specialiter** et sic est illa de doctrina cri-
stiana. **Diabolus** temptat aut vexando carnem.
aut vulnerando naturalia. semper ut tollat gratui-
ta. **Diuiditur** etiam quantum ad gradum. **Et** sic
diuidit generaliter et specialiter. et sic est illa **Gre**
gorij dicentis. **Temptatio** tribus modis perficitur
scilicet suggestiōe. delectatione et consensu. **Diuidi-**
tur nichilominus quantum ad modum. et sic ge-
neraliter et implicite est illa super **Psalmū.** **Qui**
habitat in adiutorio altissimi etc. **Quedam** temp-
tatio est leuis et occulta. quedam grauis et occul-
ta. quedam leuis et manifesta. quedam grauis et
manifesta. **Specialiter** et explicite. **Et** sic est illa
Berna: di secundum septem membra. **Prima** est

importuna que pertinaciter insistit. Secunda est dubia que animum dubietatis nebula inuoluit. Tercia est subita que iudicium rationis preuenit. Quarta est occulta que deliberacionis ordinem perturbat. Quinta est violenta. que vires transeundit. Sexta est fraudulenta que animum seducit. Septima est perplexa que varijs vicijs copedit. Si autem specialiter et implicite sic est illa Augustini. Diabolus temptat vt leo et vt draco. Si specialiter et explicite sic est illa Gregorij in Job. Glo. Diabolus opprimendo rapit. insidiando circumuenit. minando terret. suadendo blanditur. desperando frangit. promittendo decipit. Diuersificatur autem per intencionem. Nam temptat deus vt erudiat. diabolus vt decipiat. mundus vt alliciat. homo vt conuiciet. caro vt inficiat.

De diffinitione peccati. iij.

Ultimo de malo culpe in generali. et de malo pugne quod impellit ad culpam. descendendum est ad peccatum in speciali. Circa quod tria considerare debemus. scilicet modum diffinitiuum. modum diuisiuum. et modum punitiuum. Peccatum autem potest considerari formaliter prout dicit priuacionem. et materialiter prout subternit sibi aliquam actionem. Habet etiam formales diffinitiones prout dicit priuacionem per hunc modum. Nam aut dicit recessum a bono. et sic tribus

diffinitionibus quasi idem circumloquentibus dif-
finitus. **P**rima in libro de ciuitate dei: hec est Pec-
catum est absentia boni ubi debet esse. **S**ecunda in
libro de vera religione. Peccatum est appetitio non
naturalium malorum. sed discretione meliorum.
Tercia est in libro de natura boni. Peccatum est
corruptio modi speciei et ordinis. **A**ut dicit recessum
a nature rectitudine. et sic triplex diffinitio
idem circumloquens inuenitur. **P**rima est Da-
maseni Peccatum est ab eo quod est secundum na-
turam in id quod est preter naturam auersio. **S**e-
cunda est Anselmi. Peccatum est carencia debite
iusticie. **T**ercia est Augustini. Peccatum est defe-
ctus quidam a luce veritatis naturam non peri-
mens. sed obscurans. **A**ut dicit recessum ab omni
boni complemento et perfectione. et sic tripliciter
diffinitur. **P**rimo ab Augustino in libro de libe-
ro arbitrio. Peccatum est auersio a bono incommu-
tabili. **S**ecundo ab eodem in libro de vera religio-
ne. Peccatum est carere bonis incommutabilibus
quibus fruendum est. **T**ercio etiam sumitur ab
eo. Peccatum est tenebra intellectualis. **H**abet quo-
que materiales diffinitiones prout substernit sibi
actum. et sic secundum hoc potest tripliciter com-
pari. **A**ut ad deum quem offendit. et sic tripliciter
diffinitur. **P**rimo ab Augg. contra manicheos Pec-
catum est in preceptis veritatis vel in ipsa veritate errare

Secundo ab **Ambrosio**. Peccatum est preuaricatio legis diuine et celestium inobediencia mandatorum vel preceptorum. Tercio ab **Augustino**. Peccatum est dictum vel factum vel concupitum contra legem dei. Aut comparatur ad virtutem quam excludit. et sic triplex datur diffinitio. Prima est **Basilij**. Peccatum est dispositio contrarie se habens ad virtutem. Secunda est **augustini** in libro de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel assequendi quod iusticia vetat. Tercia est etiam ipsius **Augustini** in libro de vera religione. Peccatum est appetere que christus contempsit et contempnere que christus appetijt. Aut comparatur ad id quod intendit siue pretendit. et sic diffinitur tripliciter. Primo ab **Augustino** in libro de ciuitate dei. Peccatum est male uti bono. Secundo ab eodem in libro de Trinitate. Peccatum est uti fruendis et frui utendis. Similiter in libro eodem sed. ij. li. xij. ca. Idem in libro de libero arbitrio. Peccatum est sperto bono incommutabili et rebus commutabilibus adherere. Due autem alie diffinitiones peccati inueniuntur. Prima est peccatum est actus incidens ex defectu boni. Secunda est ista. Peccatum est perdere meritum vite eterne.

De peccato originali. iij.

Alio de peccati diffinitione. sequitur videre de eius diuisione. Diuiditur autem peccatum

in originale et actuale **S**ecundo in veniale et mo-
rale. **T**ercio in delictum et commissum. et iste su-
muntur penes causam formalem. **I**tem diuiditur
in peccatum cordis oris et operis. **I**tem in pecca-
tum superbie siue inanis glorie. inuidie. ire. acci-
die. auaricie. gula. luxurie. **I**tem in concupiscen-
ciam carnis. oculorum et superbiam vite **I**tem di-
uiditur in peccatum cogitationis. delectationis.
consensus. operis. consuetudinis. et hee sumuntur
penes causam materialem. **I**tem peccatum aliud
ex infirmitate. aliud ex ignorantia. aliud ex scien-
tia et certa malicia **I**tem peccatum aliud ex timo-
re male humiliante. aliud ex amore male acceden-
te. et hee sumuntur penes condiciones peccantis.
Item peccatum aliud in se. aliud in deum. aliud
in proximum. et hee sumuntur penes circumsta-
ncias eius in quem peccatur. **P**rimam igit di-
uisionem prosequamur. **E**t primo quantum ad o-
riginale peccatum. **C**irca quod sunt quatuor arte-
denda. videlicet **D**iffinitio. corruptio. curacio. no-
minacio. **D**iffinitur ab **A**nselmo sic. **P**eccatum o-
riginale e carencia vel nuditas debite iusticie per
inobedienciam ade facta. quam carencia visionis
dei comitatur **I**sta diffinitio est formalis indicans
huius peccati essenciam. causam et penam. **I**tem
aliter sic. **P**eccatum originale est viciu ex quali-
tate seminis in humana natura ortum siue natum

Ita est materialis ostendens originalis peccati effectum vel originē. **S**ic tercio ab Augustino sic Peccatū est cōcupiscencia siue cōcupiscibilitas que puulum facit cōcupiscibilem. adultū cōcupiscibilitatem. **C**orrūpitur autē genus humanū p peccatū originale. **Q**uia licet aīa nō sit ex traduce. originalis tamē culpa transit ab aīa ade ad animas posterorum mediante carne infecta. tamq̄ p cōcupiscenciā gñata. et p libidinē seminata que infectionem secum trahens animā sibi unitam inficit et viciat. non tm̄ pena sed et culpa. **E**t sic homo p cōcupitum gñatus nascitur natura filius ire. quia priuatus est rectitudine diuine iusticie. ppter cuius absenciā incurrit quantū ad animā. infirmitatem. ignoranciā. maliciā. et cōcupiscenciā. **Q**uantū vero ad corpus. penalitates. labores. dolores defectus. morbos multiplicēs. et preter hec penam mortis et incineracōnis. penam carencie visionis dei. et amissionis glorie celestis. tam in puulis q̄ in adultis. **C**uratur autē peccatum originale p baptismum. sic quantū ad culpam q̄ tm̄ remanet quantū ad tēporalem penam. **S**ic curat quantū ad reatum penę eterne. q̄ remanet tamen quantū ad actum et motum cōcupiscencie. **S**ic curatur in parente q̄ nichilominus a curato parente transmittit in gñatam plem. **S**ic tollit originalē culpe macula. q̄ remanet sequela cum qua oportet

pugnare q̄ diu sumus hic in vita . Nominat̄ autē
peccatum originale diuersis vocabulis tam ex pte
culpe q̄ ex pte pene **A**d animā eū compatū dicit̄
infirmitas . qz reddit animā impotentē resistendi
motibus . **D**icit̄ feditas qz scdm eam anima rōne
corpis inquinat̄ **D**icit̄ p̄nitas ppter inclinacōez
appetitus in malum . **D**icit̄ corruptio . qz ducit ad
nichilū . scz peccatū . **D**icit̄ viciū qz dirimit natu/
rales vires siue virtutes . **D**icitur languor nature
ppter diminucōnē boni naturalis et delectacōis
Compatū ad corpus dicit̄ lex carnis . qz est pena
lege iusticie naturaliter inflicta . **D**icitur lex mē/
brozū qz prestat aptitudinem ad faciendum opera
mala . **D**icit̄ tirānus ppter dñacionem quasi vio
lentā in cōcupiscencijs . **D**icitur fomes qz est causa
materialis cōseruandi peccatū in carne **A**mbrosig
diffiniens fomitem dicit . **F**omes est morbidus
quidā affectus qui cōmouet ad illicitum desiderū
quantū ad actum gnatiue et nutritiue . **C**ompatū
vero ad actus delectabiles illicitos . dicitur cōcu/
piscencia aut cōcupiscibilitas scdm eandē rōnem .
Differunt tamē qz cōcupiscibilitas dicit̄ potenciā
Concupiscencia vero dicit̄ actū . **D**icit̄ etiā libido .
qz sequit̄ quicqd̄ libet . scz voluptuosas delectaciones
in sensu . **C**ompatū vero ad penā ad quā obligat
dicit̄ peccatū originale qz est carencia vel nuditas
debitę et originalis iusticie .

S De peccato actuali sectio. v. **S**equitur videre de peccato actuali. circa quod quatuor videamus. scilicet diffinitionem essentiali. originalitatem. differenciam materiale. maioritatem. Diffinitur sic. Peccatum actuale est carencia iusticie debite facta per inobedientiam proprie voluntatis. Vel est auersio ab incommutabili bono et ad bonum commutabile conversio. Trahit autem peccatum actuale originem a libera voluntate uniguiusque per suggestioem. delectationem. consensum et operationem. Si autem suggestio et delectatio sistant citra consensum: peccatum est veniale. Si autem sequitur consensus et opus in hijs que diuina lege prohibentur: peccatum est mortale consummatum. Si vero medio modo fiat ut sit consensus sine opere. hoc potest esse dupliciter. quia aut homo vult in opus procedere sed non potest. et tunc voluntas pro facto reputatur. nec minus est culpabilis: quam si in ipso facto reprehenderetur. Aut non vult in opus procedere. sed vult interiori voluptuari in delectatione. Et licet tunc non sit peccatum plenarie consummatum. est tamen inter mortalia computandum. quod maxime de carnalibus peccatis habet intelligi. Differencie autem materiales sunt due. scilicet peccatum angelici. et peccatum hominis. Peccatum angeli inchoatum est in presumptione. Statim enim ut vidit

suam pulchritudinem presumpsit. et cōsummātū
est in ambitione. q̄ma presumens de se appetit qd
erat supra se. atq; confirmatum est in inuidie & o
dij auersione. quia ex quo non potuit obtinere qd
appetit: cepit odio et inuidia contraire. Et sic in
peccato lucifei. superbia presumptionis fuit p̄ma
generacione. sed superbia ambitionis fuit p̄ma
cōsumacione. Peccatum vero hominis fuit inobe
diencia. ad quam precipitauit diabolus hominez
per triplex appetibile naturale. scilicet. gloriosum
copiosum. deliciosum. **T**emptauit enim de excel
lencia. sufficiencia. experientia siue demulcentia.
Diabolus enim per mulierem volens deicere ho
minem promisit mulieri dignitatis excellenciam
dicens. **E**ritis sicut dij. deinde subiunxit cognici
onis habundanciam dicens. scientes bonum & ma
lum. **T**ercio pretendit suauitatis excellenciam se
ae experientiam. cum ostendit ei lignum pulcher
rimū visu et ad vescendum suaue **U**nde p̄c̄m̄ ma
lieris inchoatum fuit in superbia. progressum ha
buit in auaricia. q̄ non in rebz solū. sed et in sc̄ia
iuenitur auaricia. et cōsummatum fuit in gula. **E**t
sic deordinata fuit quantum ad irascibilem: appe
tendo alta. quantum ad racōnalem: concupiscendo
sc̄ire occulta. quantum ad concupiscibilem cōcupi
sc̄do gustae suauia. **Q**d aut̄ horum peccatorū ma
ius sit. Nota q̄ peccatū vnum dicitur altero maig

duodecim modis. **P**rimum causalitate. et sic peccatū
diaboli dicitur maius. qz inuidia diaboli mors in-
trauit in orbem terrarū **S**apient. i. **S**ecundo generalitate
et sic peccatū primi peccatis dicitur maius qz se per totū
genus humanū diffudit. **T**ercio enormitate et sic
peccatū iude maximū fuit qz tradidit dñm salua-
torē. **Q**uarto ingratitudine et sic peccatum illius
q̄ plura dona precepit dicitur maius. **Q**uinto piculo-
sitate et sic peccatū ignorantie dicitur maius vel gra-
uius qz piculosius. **S**exto inseparabilitate et sic pec-
catum cupiditatis dicitur maximū. qz cū cetera vicia
senescant cū hoīe sola auaricia iuuenescit. **S**eptimo
importunitate et sic superbia dicitur maximū. qz etiā
ex bonis operibus gñatur. **O**ctauo punitate et sic
luxuria dicitur esse grauius peccatū. qz ad eam hoīes
p̄nius inclinant. **N**ono rōne maioris gr̄e impug-
natione. et sic peccatū in sp̄m sanctū dicitur grauius.
Decimo rōne maioris offense. et sic peccatū ydola-
trie dicitur maius. **U**ndecimo rōne maioris facilita-
tis resistendi et sic peccatū adē fuit grauiissimum.
Duodecimo rōne maioris improbitatis et libidinis
et sic peccatū cuiuslibz gñis p̄t fieri maius altero

De peccato mortali et veniali. vi.

Sequitur videre de diuisione peccati in veniale et
mortale. **A**d cuius euidentiam sunt tria nōnda

Ordo diuine iusticie qui imponit. Peccatū ve-
niale qđ cōtrahit. peccatū mortale qđ incurritur.
Ordo autē diuine iusticie ad quē deus hōiem obli-
gant est: vt bonū incōmutabile pferat bono cō-
mutabili. vt bonū honestū pferat vtili. vt volun-
tas dei pferat voluntati pprie. Et vt iudiciū rōis
recte pferat et p̄sit sensualitati humane. Peccatū
vero actuale est inordinatio actualis ipsius volun-
tatis. Ita autē inordinatio si est tam modica qđ or-
dinem istum nō exterminet quīs in aliquo p̄tur-
bet tunc peccatū est veniale. qđ habemꝯ ptractare
quantū ad diffinicionem. distinctionē et curacōem
Diffinitur autē sic. Peccatū veniale est libido siue
amor voluptatis ī creatura citra deū. Distinguit
autē veniale tripliciter. Nam quoddā est veniale
ex surreptione. et ideo est veniale qđ non potest vi-
tari tunc. et quia cōmittitur p̄ter racōnem semp
est veniale. Quoddā est veniale ex cogitacōne sine
cōsensu et ideo veniale. qđ non plene cōsentitur vt
in cogitacōne et delectacōne de muliere citra cōsen-
sum in delectacōnem. et ideo veniale fit mortale
per complacentiam et consensum. Quoddam est
veniale cum racōne et consensu. et ideo veniale.
quia non est deordinatio contra precepta vt ebrie-
tas et mendaciū iocofum. Et illud cum sit veniale
p̄pter delectacionem que est citra deum potest tū
fieri mortale p̄ nimiam libidinem et contemptū.

Non tamen intelligendum est. q̄ aliquod veniale
per essenciã sit mortale. sed quia de veniali sit trã/
situs ad mortale: per complacenciam et cõsensum
sive per libidinem et contemptum. **C**uratur autẽ
veniale per actus in quibus ẽ aliqua humiliatio
et deuotio. qui quidem actus gracia informati: re/
pugnant veniali. et sic ad actum curationis et de/
lectionis venialium gracia gratum facientem: co/
adiuuant et vigorant. **H**uiusmodi autem remedi
a h̄is versibus continentur. **C**onfiteor. tondo. re/
spergor. conteror. oro. **S**ignor. edo. dono. per que
venialia purgo **U**inctio pena leuis compassio que
fit egenis. **H**ec enim remedia sunt generalis con/
fessio. pectoris toncio. aque benedictę aspersio. co/
dis cõtricio. dominica oratio. signatio ab episcopo
Eucharistie sumptio. offense condonatio. extrema
unctio. leuis penitencia. compassio fraterna. **S**i
vero tanta est deordinacio voluntatis. q̄ ordinẽ ex/
terminet supradictum: tunc mortale est peccatum
Quod etiam potest cõsiderari quantum ad diffini/
cionem. punicionem et remissionem. **A**b **A**mbro/
sio etiam diffinitur sic. **P**eccatum est preuaricacio
legis diuine et celestium inobediencia preceptorũ
vel mandatorum. **P**ena peccati mortalis eterna
dampnacio. **M**ortale enim dicitur. quia per ipsũ
vita gracia perditur in presenti. et vita glorie i fu/
turo. **E**t sic contrahitur mors culpe. et infligitur

mors gehenne **I**uste autem propter mortale in quo
aliquis perseverat finaliter: sempiternaliter cruci
atur. Unde secundum **G**regorium. quia peccator
peccavit in suo eterno: est cruciandus eternaliter
in dei eterno. **S**ecundum vero **A**ugustinum. qui
a peccavit contra bonum eternum et infinitum: e
ternaliter puniatur. **C**uatur siue remittitur pec
catum mortale per septiforme remedium. videlicet
per baptismum. elemosinam. matrimonium. con
versionem proximorum. dimissionem iurie siue
offense. fletum penitencie. dignam sumptionem eu
charistie. **A**ttende tamen quod baptismus et penite
tia non solum valent contra penam peccati: verum etiam
contra culpam. cetera autem valent contra penam.

De ignorantia sectio. vij.
Sequitur videre de divisione peccati. in deli
ctum et commissum. **P**revaricatio precepto
rum: est delictum. hoc est transgressio preceptorum
affirmativorum. **P**revaricatio prohibitionum est co
missum: hoc est preceptorum negativorum trans
gressio. **D**ifference autem ignorantie delicti sunt
ignorantia. omisso. negligencia. **D**elictum dicitur
quasi derelictum. id est boni desertio. **B**onum au
tem est duplex. scilicet sciendum. cuius desertio di
citur ignorantia. et faciendum ad quod duo req
runtur. scilicet quod fiat bonus actus. cuius deser
tio dicitur omisso. et quod bene fiat. id est cum debitis circumstantiis

quarū desertio dicitur negligencia. Circa vero ignoranciam diuisio est attendenda. Prima est hec ignorantia. alia negacōis. alia p̄uacōis. alia dispositōis. Prima est in puulis nō hās culpā neq; penā vsq; ad tēpus p̄finitū. Sc̄da est in adultis q̄ tpe detriminato ignorant que p̄nt scire vel obliui sunt q̄ aliquo mō didicerunt. Sc̄z ignorantia dispositōis est qua q̄s opinat̄ cōtraria fidei q̄ potest dici erronea q̄ est in hereticis. Prima excusat a toto. Sc̄da t̄m a pte. Tertia accusat ī toto. qz p̄uaciam sequit̄ voluntatem. Sc̄da diuisio est ignorantia alia iuris. alia facti. Ignorantia iuris ā naturalis et hec nullum excusat cū sit scriptū in corde hoīs vel iuris dñi. vt legis p̄phetarū euangelij et doctrine aplice. et ista accusat sic de magno et mortali delicto p̄latos maxime episcopos et metropolitanos q̄ tenent de fide et spe reddē rōnem. accusat sic de veniali clericos simplices et illratos qui cū possent discē noluerunt. laycos vero in nullo accusat qz ad ipsos non p̄tinet dñmō nō cōteinnant. Si est iuris positui vt legum et decretorū solos accusat iudices. Si est ignorantia iuris cōtinētis morales cōstitucōnes et ecclāsticas ad discernēda p̄cā sic accusat cōfessores et sac̄dotes. Si vero est ignorantia facti. ā indrūtis et sic sufficient̄ excusat. ā necessarij ad salutē et sic aut nō potest vitari sicut in amente qui a nācitate caruit iudicio rōnis et hec excusat. Aut vitari p̄t.

sicut in iudeis et paganis qui potuerunt scire xpm
passum fuisse p salute hominum. et hoc non excusat.
Tercia diuisio ignorantia a simplex. a crassa. aut
affectata. **Simplex** ut quoniam quis nescit quod scire tenet.
facit tamen aliquid sed non plene ut illa sciat. hec excusat
a tanto non a toto. **Crassa** siue supina ut quoniam quis
negligit scire que tenet. et tamen non est ei dei minatum
quod teneat scire illa. hec mihi excusat. non enim excusat
a toto sed a tanto. **Affectata** siue affecta est ut quoniam
aliquis negligit quod tenet cum ei determinatum sit quod
tenet illa scire hec accusat potius quam excusat. **Quarta**
diuisio est ignorantia. alia vincibilis. alia inuinci-
bilis. **Vincibilium** alia potest remoueri cum magna
difficultate ut in valde ebriis hec excusat a tanto
non a toto **Si** est de necessarijs ad salutem. alia potest
remoueri cum facultate ut in ingeniosis hec non excu-
sat. **Inuincibilium** alia inuincibilis per naturam ut et
in eo qui nascitur amens hec excusat a toto **Et** ut in
puero qui non utitur ratione. **Et** etiam in decrepito qui
non discernit **Alia** est inuincibilis ex culpa ut in eo
qui ex culpa efficitur furiosus. hec secundum aliquos non
excusat a toto.

De omissione et negligentia. viij.

Ubi de ignorantia que est desertio debite sciencie
Sequitur videre de omissione et negligentia. que dicitur
desertio rei debite faciende. **Omissio** est desertio

actus debiti in tempore determinato. Et dicitur
actus debitus quem tenemur facere. Circa autem
omissionem habemus videre quatuor actus debi-
tos. scilicet tentionem. distinctionem. descriptionem
et absolutionem. Dicitur autem omissio derelicti-
o actus. non circumstantie. actus principalis. non
annexi. precepti affirmatiui. non negatiui. Est
autem triplex tencio quam omittere non debent
Quedam ratione diuine obligacionis. et hec est du-
plex. vna ad agendum vt in preceptis affirmati-
uis. vt honora patrem t. Vna ad non agendum.
vt in preceptis negatiuis siue prohibicionibus. vt
non occides. Prima obligat semper. sed non ad sem-
per nisi pro loco et tempore. Secunda obligat sem-
per et ad semper. Quedam est spontanee consen-
sionis. vt in contractibus. votis. iuramentis. pro-
missis. quam facit conscientia. Quedam ratione
culpabilis offensionis Nam propter culpam mor-
talem obligatur homo ad penam eternam. prop-
ter venialem autem ad temporalem Tencio enim
sic describitur. Tencio est alieni precepti vel phi-
bicionis vel proprii assensus vel culpe ad agendum
vel non agendum vel paciendum obligacio. Ad a-
gendum quantum ad precepta Ad non agendum
quantum ad prohibiciones. Ad paciendum quan-
tum ad culpam. Triplex autem est absolutio pre-
dicte triplicis tencionis. scilicet impossibilitas.

dispensatio et penitencia. **N**egligentia est debite
circumstantie derelictio in bono ope faciendo circa
qua videnda sunt tria. **O**rigo. denominatio. reco
mitatio. **O**ritur autem negligentia ex torpore.
Unde dicit Gregorius duo sunt in bonis opibus
timenda scilicet desidia et fraus. **D**esidia facit minor
amor dei. **F**raudem nimius amor sui. **I**tem desidia
p torporem nascit. **F**raus p priuata[m] dilectione[m].
Fraus ista sic notificatur. **F**raudem in opere dei
ppetrat. qui se torordinate diligens ad remuneraci
onis transitorie bona festinat. **T**ripliciter autem
fraus ista committitur. aut cu cordis humani gra
a fauoris aura. a quelibet res exterior desiderat.
vt em bonu opus bene fiat requirit bonus finis
quem qui omittit fraudat. **R**equirunt et alie circu
stantie. vt locus. tempus. modus. quas qui omit
tit: utiq negligit. **N**ominatur autem duplici voca
bulo scilicet negligentia et desidia q si large accipiantur
comunis sunt ad quamcumq omissionem tam ac
tus debiti q circumstantie. **S**i vero stricte accipi
antur p omissionem circumstantie tunc desidia ma
gis respicit comunem significacionem. **D**esidia q si
desistentia. **N**egligentia vero magis respicit signi
ficacionem ppriam. scilicet omissionem circumstantie
debite. quasi no diligentia q diligentia circumsta
ntias magis diligenter psequitur. **S**unt autem co
mites negligentie. torpor et pigricia q qmuis sunt

idem. tamen pigritia dicitur eo q̄ pigeat difficul/
tas laborem **T**orpor vero appetitū aspiciet quietis
Triplex est autē torpor siue pigritia. scz infirmi/
tatis naturalis sicut in fleumaticis et est pena nō
culpa. **S**cdo est torpor infirmitatis acquisite ex
culpa precedente vt in ebriosis et talis nō excusat
scdm quosdam **E**st et torpor libidinosus et dicitur
torpor captatus et ille torpor dicitur voluntas recu/
sans facere bonum difficile eo q̄ difficile. et talis
torpor et pigritia cum sit peccatum reprehendit̄
in scripturis.

De Commissio. ix.

Sequitur videre de commissio de quo est breuiter
aduertendum. q̄ est transgressio legis dñe
p̄ibentis quantū ad precepta negatiua. **P**otest
autē aliqd̄ comitti cōtra naturam. et hoc dupliciter.
scz cōtra naturā cōmuneū hoībus et brutis vt q̄
masculus cum femina sit. et sic est peccatum zodo
miticum. **N**ut in naturā p̄ticularem vt in naturā
angelicā et humanam et hoc est naturale iudiciato
rium dictans malum esse fugiendum et bonū faci
endum. **N**ta natura dictat q̄ debemus deo obedire
deum colere et ipsum diligere. **D**ictat etiā q̄ pri
mo debemus facere qd̄ nobis volumus fieri a b eodē
Et qd̄ nobis nolumus fieri? alijs non debemus
irrogare **E**t sic largo modo omne peccatum qd̄ cō
mittitur? est contra naturam. **P**otest etiā aliquid

committi contra legem et hoc dupliciter variatur
Nam lex aliquid phibet quantū ad omne tempus
et hoc est phibitum quia malum Et sic sunt phibi
cōnes decalogi. Prohibet etiā aliquid nō simplici
sed ad tempus et sic sunt phibicōnes ceremonialiū
et hoc est malum quia phibitum. Potest etiā ali
quid cōmitti contra cōsuetudinem et hoc est qd cō
mittitur contra mores. pprie autē loquendo mos
non scriptus dicitur consuetudo. Nos vero scrip
tus cōstitutio nominatur. Nō tamen qd facere con
tra cōsuetudinem cōseruatiuam honesti : est pecca
tum. facere contra cōsuetudinem destructiuam ho
nesti : est sanctum facere. Contra consuetudinem
indifferentem : malum non est. Honestum dicit
qd sua vi nos trahit et sua dignitate nos allicit.
Item nōndum qd lex respicit honestum. cōsuetudo
sue cōstitutio respicit utile : honesti cōseruatiū.

De errore. prauo iudicio et ysona
rum acceptione. p.

Sequitur de diuisione peccati in peccatum
cordis. oris et operis Et primo de peccato
cordis dicendum Et primo de eius diffinitione.
postea de eius differentijs. Peccatum cordis diffi
nitur sic. Peccatum cordis est transgressio legis
diuine per inordinatiōnem intrinseci motus men
tis. Differentie eius sunt peccatum cogitaciōnis
aliud delectaciōnis et aliud peccatum cōsensūs.

De peccato delectationis visum est supra cum de
actuali peccato ageretur. Ad peccatum cogitatio/
nis ptinent error. prauum iudicium et psonarū
acceptio. Ad peccatum cōsensus reducitur peccatū
cōsciencie. Quantū ad peccatum cogitacōnis. pmo
est videndum de ipsa. postea de errore. deinde de
prauo iudicio. postremo de psonarum acceptione.
Cogitacōnum alia speculatiua et ista nō est pecca
tum. Alia practica siue affectiua. Prima est in al
pectu. Scda est cum affectu et voluntaria et ideo
potest esse peccatum. Error quidā est infirmitatis
vel infirmatis. qualis est in febricitantibus: qbus
dulcia videntur amara. Quidam est infirmitatis
originalis quo corrūpitur ratio in iudicijs et fre
quenter deuiat et iste error qz nō est voluntarius
ideo non est peccatum sed pena peccati. Quidam
est error puerse voluntatis cuius est habere falsa
p veris talis autem error: aut est contra fidem et
bonos mores et ille semper est peccatum. Si autē
non sit cōtra fidem vel bonos mores. tunc aut acci
dit in hys q sunt supra iudicium humanū vt iudi
care de intentōnibus cordium et semp est peccatū
quia tunc usurpatur qd dei est solius. Aut accidit
in hys q subsunt humano iudicio. et tunc non est
peccatum. vt errare in logicis naturalibus et ma
thematicis. Prauum autē iudicium respicit diffi
nitōnem et distinctionem. diffnitur autem sic.

Prauum iudiciū est ex errore procedens temera /
ria sententia vel suspicio mali de occultis aliorum
Erros est habere ignota p notis. **S**ententia est in
asserendo vel diffiniendo q̄ ita est. suspicio in opi
nando. **T**emeritas in sentenciando q̄ ad ipsam nō
p̄tinent. **D**istinguit̄ aut̄ iudiciū in h̄c modū Ju
diciū. aliud certitudinis. aliud temeritatis. aliud
suspiciōis. aliud diffiniōis. aliud arguōis. aliud
asserōis. **P**rimū. s. certitudis nō est peccatū qz de
manifestis licite iudicam. **S**ecūm. s. temeritatis
est triplex. s. diffiniōis. cū q̄s de futuris male iu
dicat **N**ā de eius correptione desperare et cū tamq̄
abiectū rephendere q̄ nūc apparet malus cū nescia
mus qualis futurus sit : temerarium est iudiciū.
Arguōis cum quis iudicat de h̄is q̄ ad eum nō
p̄tinent **R**ōnos decimoquarto . **T**u quis es qui
iudicas alienum seruum **A**sserōis cum quis iu
diciū fert de occultis **G**losa supra predictum lo
cum. qd̄ incertum est quo animo fiat sine periculo
nemo iudicat . **P**rimū est periculosum **S**ecūdum
presumptuosum **T**erciiū superstitiosum . **T**erciiū
iudiciū s̄z suspiciōis est triplex s̄z **S**uspiciōis
violente q̄n omnia signa apparent mali. pauca vel
nulla boni . **T**emerarie q̄n multa boni et pauca
mali. leuis q̄n multa mali pauca boni. **P**rimomō
non est peccatū. sed om̄d̄ veniale graue. ter cōmodo
veniale p̄uū . **E**t nō q̄ iudiciū certitudinis nec

est veniale nec mortale. **J**udiciū temeritatis men-
suratur scđm illud **Mathei viij.** In quo iudicio iu-
dicaueritis iudicabimini. **Glō.** Si quē iudicaueris
temerarie? daūnacōne veniali venialiter iudica-
beris. Si daūnacōne mortali mortaliter cōdemna-
beris et hoc intellige sine p̄iudicio. **J**udiciū suspi-
cōnis q̄ diu manet in suspiciōne nō est mortale nisi
veniat in assercōnem. **C**irca p̄sonarū accepciōne
est attendere diffinicōnem et differenciā triplicē.
Diffinit̄ sic p̄sonarū accepciō. est iusticia q̄ p̄fert
p̄sona p̄sone p̄pter causam indebitam. differencie
accepciōnis p̄sonarū sunt tres vna q̄ cōmittitur in
honorū exhibiciōne de qua **Jacobi ij.** Fratres mei
nolite habere fidem ihesu xp̄i in p̄sonarū accepciōe
Alia est in iudiciū execuciōne **Deutronomij xvi.**
Non accipies in iudicio z̄. **A**lia est in p̄mo cōne
ad dignitates q̄ phibetur p̄imi **Regum xvi.** in
electione dauid. cui non p̄tulerit dñs fratres suos
p̄pter vultus pulchritudinē siue stature altitudinē.

C De peccato cōsentus cōtra cōscienciā
et perplexitatem. xi. lectio

S Equit̄ videre de peccato cōsentus. **P**rimo
videndum de ipso cōsentu. quid est. **S**cđo
de peccato cōtra cōscienciā. **T**ercio de differencijs
p̄plexitatis. de p̄mo **Nō.** q̄ cōsentus est nutus vo-
luntatis spontaneg vel motus animi liber sui **C**i
cum nichil ita sit in potestate nrā. sicut consentire

vel dissentire. hinc est qd consummat' ibi oē peccatū
Iniciat' em̄ in cogitacōne crescit in delcācione pfi-
citur vero in cōsensu. **A**d intelligend' vero quō pec-
catur. qm̄ agit' cōtra cōsciām? multiplicitas cōsciē
est videnda. **C**ōsciā vno mō dicit' supior ps rōis
quā greci sinderesim vocāt et apud nos sintilla cō-
sciē dici potest. **H**ec diffinit' a basilio sic. **C**ōsciā
est nāle iudicatoriū faciendi vel non faciendi. dr̄nt
tū sedm̄ rōez sinderesis et cōsciencia. **C**ōsciā em̄
iudicat faciendū id ē debiū fieri. **S**inderesis vero
iudicat faciendū id ē dignū fieri. **A**lio mō dicit' cō-
sciā habitus nālis dictandi bonū vel malum. et sic
diffinit' a damasceno. **C**ōsciencia est lex intellcūs
nr̄i naturalis opposita peccō. et sedm̄ hoc cōsciencia
nunq̄ errat. **T**ercio mō dicit' cōsciencia opinio ha-
bita de agēdis vel nō agēdis. id ē de debitis fieri
vel non fieri formata. de qua. i. **C**or. viij. **Q**uidā
cū cōsciencia ydoli vsq; nunc q̄si ydolaticū mandu-
cant **R**ōs xij. **O**mnē qd nō est ex fide peccatū est
Glō. id ē om̄e qd est cōtra cōsciām. **I**sto tercio mō
cōsciā est habitus acq̄situs frequēter erroneus ī
iudicādo esse faciendū qd nō est faciendū et econūso
Potest autē dcāre cōsciā tercio mō dicta aliqd sedm̄
legem. **A**liqd p̄ter legē dei et aliqd cōtra legem dei.
Et est hic sermo de dcāmine cōsciē p̄ modū p̄cepti
sue p̄hibicōnis nō p̄ modū cōsiliū siue p̄suasionis.
Primo mō cōsciā ligat simplr̄ et vniūsalit'. qz legē

diuine cōcordat qua cōsciencia ostendit esse ligatū
Secūdo modo cōsciencia ligat quā diu manet **U**nde
vel tenet homo eam deponere vel qđ dicitat opere
adimplere utpote si dicitat cōsciencia : qđ leuare sel
tucam de terra est necessariū ad salutē **T**ercio mō
cōsciencia nō ligat ad faciendum vel nō faciendum
sed potius ad se deponēdum qz cū talis cōsciencia
sit erronea et error ille repugnet legi diuine. neces
sario qđ diu durat ponit hōtem extra statū salutis
Utpote si dicat alicui simplici moriar n̄ cognoscas
me et ille incipiat habere cōscienciā de mortali. n̄
cognouerit peccatricē non est in statu salutis ipsa
cōsciencia durante quia si nō cognoscit eam peccat
mortaliter cōtemnendo deū dum dicitat cōsciencia
hoc nō displicere deo. si cognoscit eam facit contra
preceptū dñi. **P**erplexitas nascit ex errore consciē
Est autē triplex pplexitas. **P**rima est intelligen
cie verborū sacre scripture q̄ vident sibi repugnare.
Secūda est intelligencie faciendorū de qua hōs viij.
Quid oremus nescimus zc. **T**ercia est inuitabi
litas peccandi. **P**rima dissoluit p distinctionē et
cōsiderationem causarū dicendi utrumqz. **S**ecūda
dissoluit p inspirationem spūs sancti q̄ est vncio
docens de omnibz **I**te p meritū orōnis **J**acobi. i.
Si quis indiget sapiā. i. **P**ara. xxiij. **C**um igno
remus quid agere debemus zc. **T**ercia dissoluit
p depositionem cōsciencie.

De mendacio. xij.

Sequit̄ videre de peccato oris qđ pluribus
differencijs variat̄. Peccata t̄m oris sunt.
Mendaciū in quo destruitur veritas. **P**eriuurium
in quo veritas contemnit̄. **C**ontencio in quo veri-
tas impugnatur. **E**st enim contencio veritatis im-
pugnatio cum confidentia clamoris. hec tria sunt
precipue cōtra veritatem. **I**tem cōtra bonitatem
sunt **S**currilitas q̄ est cōtra honestatem. **M**ultilo-
quium aut vaniloquium qđ est contra utilitatem.
Adulatio est contra rectitudinem in laude aliena.
Jactancia est contra rectitudinem in laude ppria.
Blasphe mia est contra rectitudinem in vituperio
dei. **M**aledictum est contra rectitudinē in vitupio
pprii quantū ad penam. **C**ontumelia est contra
rectitudinem qñ impropereat̄ quantū ad culpam
aptam. **D**etractio vero est quantum ad occultam.
Igitur de mendacio est nunc videre de eo quantū
ad diffinicionem et distinctionem. **D**iffinit̄ autē
ab **A**ugustino sic. **M**endacium est falsa signatio vo-
cis cum intencōne fallendi. **E**t nō qđ cum mentiri
sit contra mentem ire. potest homo mentiri dicēdo
falsitatem ex certa sciencia. **I**tem potest mentiri
dicendo veritatem quia quamuis sit verum qđ lo-
quitur tamen aliud sentit in consciencia. **I**tem po-
test homo dicere falsum non menciendo nec peccan-
do ut quando fallitur adhibita diligencia debita.

Diuiditur vero mendacium in officiosum menda-
cium pniciosum et iocosum. pniciosum qd nocet.
officiosum qd iuuat. iocosum qd delectat. Diuidit
etiam mendacium in octo gna. **Primum** vt qd fit
in doctrina religionis vt dicere xpistum non esse
natum de virgine maria. **Secundum** qd nulli prodest
et alicui obest vt mendacia detractionis. et si quis
sit testis in causa criminali. **Tercium** qd alicui
obest vt profit alicui vt testis falsus in causa pecu-
niaria. **Quartum** qd fit menciendi solum libidine
Quintum qd fit cupiditate placēdi aut delectandi
suauis eloquio vt mendacium adulationis. **Sextum**
quando quis mentitur p cōseruanda pecunia ali-
cuius. **Septimum** quo quis mentitur pro vita alte-
rius cōseruanda. **Octauum** quo quis mentitur
pro cōseruanda alterius castitate. **Dat** autem re-
gulam **Augustinus** talem q quanto aliqd menda-
cium magis accedit ad primū tanto magis ē pecca-
tum. quia quanto magis recedit tanto minus est
peccatum. **Post** mendacium quo veritas destruit
sequitur periurium. quo veritas contemnitur.
Sed quia periurium est violatio iuramenti. ideo
primo videndum est de iuramento quantum ad
essenciam et sic iurare est deum inuocare in testem
loquutionis. **Quantum** ad licenciam. et sic iurare
licet ppter pacem et amicitiam cōseruandam et
propter veritatem astruendam vt fecit paulus.

Propter calumpniam vitandam ut faciunt actor
et reus. ppter fidelitatem conseruandam ut prin
cipis suo regi. Quantum ad formam et sic est for
ma concessa ut iurare per deum et hoc variabiliter
Nam in veteri testamento dicebatur uiuit doming
id est per deum uiuum. In ecclesia primitiua dice
batur Testis est in deus. id est testem deū inuoco.
modo vero dicitur p deum Est et forma non con
tella ut iurare per ydola. Quantum ad comites
est sciendum. q iuramentum tres debet habere
comites. scilicet veritatem q esse debet in conscien
tia. ut nouerit ita esse. iudicium ut discrete iuret
et cum deliberacōne. Iusticia ut qd iuratur sit li
citur et honestum. Quantum vero ad differen
tias est Notandum. q due sunt species. scilicet
Assertorium quando iuratur de presenti vel pre
terito. ita esse vel fuisse. Promissorium ut cum
quis iurat de futuro aliquid se facturum. Modo
igitur potest videri piurij diffinicio. scilicet Per
iurium est mendacium iuramento firmatum.
Potest etiam videri distinctio Periurium dicitur
falsa iuracio. Item peruerla iuracio q fit quando
est illicitum qd iuratur. Tercio dicitur trans
gressio iuramenti.

De adulatione. maledictione
et detractioe. xij.

Sequitur aliquid videre de adulatione male
dictione et detractioe q̄ cōtra rectitudinem
laudū et vituperij cōmittunt. **A**dulario diffini-
t̄ sic **A**dulatio est sermo laudis alteri exhibitus intē-
tione placendi. **D**istinguit̄ autē sic **V**am quedam
est adulatio q̄ bonū nō habitum attribuit **Q**uedā
q̄ habitum extollit dicendo magis q̄ sit **Q**uedā est
q̄ malum nutrit laudando malum et dicendo illud
esse bonū et licitum. **p̄s. lau.** peccator in desiderijs
anime sue z̄t **Q**uedam est qua homo homini vult
placere nō p̄pter deum laude tū vera **Gal. 1.** **S**i
hominibus placere xp̄isti seruus nō essem. id ē si
placere vellem nō p̄pter deum. **M**aledictū quadri-
pliciter variatur. **E**st eū maledictū surreptionis
de quo dicit **Augustinus.** **S**i cū omni facilitate et
temeritate maledixim ad mīma ptinet peccata-
lasciuię vt cum alicui nō ex animo maledixim de
quo **Iheronimū** **Q**ui nescit oris maledici reserare
cōsuetudinem et si corde non maledicat inuidiciā
tamen labiorum et oris inquinamentū incurrit.
Est et maledictum odij qd̄ ex malo corde procedit
ratione vindicte. **Q**uarto est maledictū iusticie qd̄
ex caritate p̄cedit. scilicet cum alicui amico ad eius
correpcōnem maledixim de quibus ultimis **Gre-
gorius** **S**criptura sacra duobus modis maledictū
cōmemorat **A**liud qd̄ approbat **A**liud qd̄ rōdeump-
nat **A**liiter eū p̄fertur rōne iusticie **A**liiter amore

vindicta. **D**etractio diffinit sic **D**etractio est aliene
fame denigratio. **C**ommittit autē sex modis. scz
cū bonū negans qđ nouing esse factū. **V**el cū tace/
mus ne fiat alijs manifestū. vel cū puerimus di/
rendo illud esse factū mala intencōne. **I**te malum
occultum reuelando in casu nō cōcesso. **I**te augmē
tando dicendo esse magis qđ sit. vel adinueniendo
mendaciter malum qđ factum nō fuit. **T**ercē autē
detractor ad restituendū fame quā absculit. **M**aius
em̄ bonū auferit detractor qđ raptor et nō dimittit
peccatum nisi restituatur ablatum.

De peccato operis. xliij.

De peccato opis breuiter est vidēdum quātū
ad diffiniōnem distinctionē ab offensa vo/
luntatis et supaddiōnem ad maliciam volūtatis
Est autem peccatum operis transgressio legis di/
uine p̄ inordinatiōnem extrinseci motus mentis.
Ad peccatum operis reducitur peccatum consue/
tudinis. **P**eccamus enim cogitaciōne delectatione
consensu verbo et opere et consuetudine. **P**eccatum
autem operis comparatur ad peccatum volun/
tatis interioris prout sunt coniuncta et sic sunt
vnum peccatum p̄ eo qđ est ibi vnus cōtemptus et
vna auersio. vnum inquā sunt loquendo formalit̄
rum sit ibi deordinatio preuia: loquendo tamen
materialiter plura sunt peccata quia plura sunt
deordinata. scz voluntas interior et actus exterior

Si autem hec duo adinuicem compantur tamquam
disiuncta ita quod unus peccet voluntate tantum Alius
voluntate et opere tunc diuersa sunt peccata non
solum materialiter sed etiam formaliter **S**up addit
autem malicia operis super maliciam voluntatis
quando voluntas mala vult in opus procedere sed
non potest. **T**unc distinguendum est Nam vnum
peccatum maius est altero siue iudicatur maius tripliciter
scilicet ratione maioris contemptus dei et sic opus
non addit ad iniquitatem voluntatis **A**ut ratione
maioris delectationis et libidinis et sic opus aggra-
uat maxime quantum ad genus carnalis peccati quo
peccat aliquis in seipsum. **A**ut ratione maioris
damnificationis et sic opus addit ad malam volun-
tatem maxime quantum ad genus peccati quo quis
peccat in proximum. quantum enim quis velit forni-
cari non tantum delectatur in voluntate quantum
in opere **E**t quantumcumque quis velit occidere non
tantum nocet volendo. quantum actualiter occidendo.

De septem vitijs capitalibus in
generali. xv.

Sequitur videre de diuisione peccati in septem
vicia capitalia que sunt **S**upbia. inuidia. ira
Accidia **A**uaricia **G**ula. luxuria. **I**n generali atten-
denda sunt tria. scilicet diuersa numeratio. conser-
uatio. ordinatio. sufficiencie assignatio. **A**gregorio et
alijs doctoribus sic numerantur et nominantur.

Superbia **I**nuidia **I**ra **A**ccidia **A**uaricia **G**ula
luxuria. **A**b **V**lodoro **C**astrimergia. **F**ornitacio
Philargia **T**risticia **A**ccidia **T**enodoria **S**upbia
Ire **S**upbiam **T**enodoriam siue vanam gloriam
discrinit **V**lodorus. sed **G**regorius cōiunxit quia
idem sunt in re racōne tantū differētes. **S**upbia
em̄ dicitur quando aliquis sibi magnus apparet
intus in animo. **V**ana gloria est. quando aliquis
magnus nititur apparere p̄ laudē in facie aliorū.
Similiter **V**lodorus discrinit accidiā et tristiciā.
q̄s **G**regorius cōiunxit. q̄ idem sunt in re. dr̄nt
tū rōne **I**dem em̄ motus est in accidia et tristicia.
differens rōne terminorū. **N**am sc̄dm recessum et
aūsonē ab arduo graui dē tristicia. **S**c̄dm accessū
vero et cōuersionē ad leue dicitur accidia ut q̄ isti
grauē est surgere ad matutinas tristis aūtit se. q̄
vero leue est ei quietē accidiosus cōuertit se. **O**rdi
nant̄ autē vicia capitalia sc̄dm cōnexionē q̄ sit ut
vnū ex altero p̄ferat̄ **N**am supbus nō vult subesse
maioribus. vult p̄ferri eq̄libus. vult cōculcare mi
nores **E**t si nō potest iuidet maioribus: q̄ p̄cipiāt̄
eq̄libus. q̄ p̄ferant̄. minoribus q̄ exaltant̄ **E**t
cū sic nichil p̄ficiat cōcipit irā de facili ad maiores.
eq̄les et minores. deinde incidit ī accidiā q̄ mētis
trāq̄llitas p̄turbat̄ **E**t cū interiorē cōsolacōz ami
serit ad exteriorē p̄ auariciā se cōuertit et sic sc̄us
opulentus ī moderate p̄ ingluuiē pascit ventrem.

Et postremo ad luxuriam resoluit carnem a summo
mo racōnis vertice vsq; ad carnis infimum depra-
uatus. Sic patet q̄ quinq; prima sunt spūalia
duo vltima carnalia. Item accipitur sufficiencia
septem capitalium viciorum penes p̄nitatem ad
apparens bonum. hec autē p̄nitas si est respectu
boni qđ respicit spiritum scđm se potest esse qua-
druplex scđm quatuor conditiones boni ad quas
appetitus hominis inclinatur. Appetit enim
quis bonum sub racōne dignitatis et sic est super-
bia. Aut sub racōne p̄prietatis et sic est inuidia.
Aut sub racōne securitatis et sic est ira. Aut sub
racōne quietis et tranquillitatis et sic est accidia.
Si vero sit bonitas respectu boni qđ respicit car-
nem sic tripliciter potest esse. Nam spiritus carna-
lis bonum appetit sub racōne sufficientis et sic est
Auaricia. Aut sub racōne demulcentis et sic est
luxuria. Aut sub racōne reficientis et sic est Gula.
Et sic patet earūdem sufficiencia.

De differentia inter capitale vicium
iniciū peccati et radicem malorum.
decimū sextū.

Et tendenda est differentia inter capitale vi-
cium. peccati iniciū et radicem malorum.
Capitale dicitur. quia sicut caput est principale
in membrum et completum et aliorum membrorum
principium quantum ad motum et ad sensum.

sic viciū capitale nominat peccatum cōpletum
vnde alia oriuntur. **I**niciū vero peccati notat illud
a quo actus inchoatur. **R**adix autē dicitur illud a
quo nutrimentū trahitur et fomentū. **U**nde cum
peccatū fomentū trahat ex pte appetibilis et dicat
recessum a deo. hinc est qd̄ iniciū peccati attendit
ex pte auersionis: radix vero ex pte cōuersionis.
Et sic auersio est rōne cōtemptus: **C**onūsiso vero
est rōne cupiditatis et libidinis. **E**t ideo **S**upbia dē
Iniciū oīm peccatorū: **C**upiditas vero radix om
nium malorū. **D**icitur autē iniciū peccati tripliciter
aut put dicit recessum liberi arbitrii a lege maiel
tatis et sic **S**upbia siue cōtemptus dicitur iniciū
peccati. quia qui preceptum transgreditur a **S**up
bia incipit et contemptu. **A**ut a lege veritatis et sic
error dicitur iniciū peccati. **N**ā dicit **S**apiens.
Omnis ignorās: malus vel omnis malus: igno
rans. **E**t vere ab ignorantia incipit et errore quia
eterna deserit pro terrenis. **A**ut a lege bonitatis.
et sic insipientia dicitur iniciū peccati. **U**nde
Crisostimus super illud **Psal.** **V** facie insipientie
mee dicit. qd̄ omnis peccati iniciū: est insipientia.
Insipientia enim contraria sapientie in qua diuī
na bonitas preguſtatur. **M**erito igitur ab insipi
ditate dicitur inchoare qui potius in malicia pec
cati q̄ in suauitate dei elegit delectari. **R**adix etiā
peccati siue malī que circa peccatū dicit libidinis

primitate tripliciter potest sumi. scz gñalissime vt
cū dicitur libido siue cupiditas est radix oīm malorū
Gñaliter vt cū dicitur q duplex est radix malorum
scz amor male attendēs et timor male humilians
siue deiciēs. Amor est respectu boni. timor respē
mali. Minus gñaliter vt cū dicitur triplex est radix
peccati. scilicet concupiscencia carnis concupiscen
cia oculorum superbia vite. Patet igitur quomodo
accipitur viciū capitale. Et q̄ iniciū aliquando
dicitur de superbia. Aliquādo de errore. aliquādo
de insipientia. Patet etiam q̄ aliquando dicitur
vna radix. aliquando dus. aliquando tres.

C De supbia . xvij .

In speciali p̄mo circa supbiā tria attendēda
sunt. scilicet diffinició. differēcie. gradus.
Supbia autē a Bernardo sic diffinitur. Superbia
est pprie excellēcie appetitus. ab Augustino libro
de innocentia sic Supbia est amor pprie excellē
cie Et in de ciuitate dei. Supbia est puerse celli /
tudinis appetitus. Superbia scđm Gregḡ q̄tuor
habet differēcias. Prima ē qñ attribuit sibi bonū
qđ nō habet. Secda est qñ etli non sibi. tamen suis
meritis. Tercio qñ iactat se habere qđ non habet.
Quarta quando existimat se alijs preualere An
selmus libro de similitudinibus. quatuor sunt ex /

alta cōnis species. **Q**uedā est in opinione **Q**uedā
in voluntate **Q**uedā in sermone **Q**uedam in ope.
Exaltacio in opinione est cum aliquis reputat se
dignum episcopatu vel huiusmodi tamē nollet hēre.
Exaltacio in voluntate est cū aliquis vellet habere
episcopatum tamen non repugnat se dignum nec
opinatur **E**xaltacio in sermone est quando nec se
dignum reputat nec vellet habere tamen loquitur
amplōsa de aliqua sciencia vt magis appareat.
Exaltacio in opere est quando nec dignum repu-
tat nec vellet habere nec magna loquitur tamen
exaltatur in opere vt quando vocatur ad consilia
et huiusmodi. **G**radus superbie scđm **B**ernardū
duodecim sunt. scilicet **C**uriositas. leuitas mētis
Inepta leticia **T**actancia **S**ingularitas **A**rrogā-
tia. **P**resumptio. **D**efensio peccatorum. simulata
confessio. **R**ebellio. libertas peccandi. consuetudo.
His gradibus quasi quibuidam passibus super-
bus ad finem ad quem intendit puenit. **E**st enim
curiositas. qñ superbus diligenter inqrit rumores.
scz vt quid de ipso dicat. leuitas mētis est qñ im-
mutatur leuiter ad delectacōnem in verbis laudis
In tristitiā ex verbis impropert. **I**nepta leticia
qñ letatur de defectibus et criminibus aliorum.
Tactancia est qñ narrat ea q̄ habet vt laudetur.
Singularitas est qñ preter cōsuetudinem aliqua
singulariter opatur vt solus laudetur et appareas

Arrrogantia est qñ iactat se habere qđ non habet.
Presumptio est qñ ingerit se ad faciendum qđ ad
ipsum non ptinet. **D**efensio peccati est qñ peccatū
suum et errorem excusat apte. **S**imulata cōfessio
est qñ peccatum suum excusat occulte. **R**ebellio est
qñ dissidet superioribus. inferioribz et paribus.
superioribus obuiat. inferiores opprimit. pares p/
turbat et molestat zc. libertas peccandi succedit.
quia nec deum timet nec hōiem reueret. **C**onsue/
tus ad mala et decedens in pfundum peccatorū.

C De gloria inani. xvij.

Et enim vana gloria idem cum superbia se
cūdum esse. differens racōne solum. **C**irca
quā quatuor videnda sunt. scilicet diffinitio. oppo/
sitio. differentie. filie. **D**iffinitur sic **I**nanis glo/
ria **E**st amor laudis pprie ppter excellentiam ap/
parentem. **I**nanis gloria ad humilitatem habet
oppositionem. **H**umilitas autem quatuor habet
actus et sic quatuor habet oppositiones. **P**rimus
actus est velle subici et sic opponit' superbie large/
sumpte. **S**ecundus est de se parua sentire. **U**nde
Augustinus dicit q' humilitas est sensus pprie pui/
tatis. et sic opponit' tumori vel elacōni. **T**ercius
est velle subelle omnibus. scilicet superiori inferiori
et pari et sic opponitur superbie stricte sumpte

que est amor proprie excellencie. Quartus est de
se velle parua dici. et sic opponitur inani glorie.
Habet autem inanis gloria duas differencias for
males. videlicet appetitum fauoris. et appetitum
laudis. **F**avor est excellencia alicuius in corde.
Llaus est excellencia alicuius in ore. **H**abet enim
tres differencias materiales. que ponuntur **T**he
remie. *ip.* Non gloriatur sapiens in sapientia sua
nec fortis in fortitudine sua. nec diues in diuitijs
suis. sed in hoc gloriatur scire et nosce me? dicit do
minus. **C**um enim gloria sit propria beatitudi
ni trinitatis non enim est igitur gloriandum in sa
piencia que attribuitur filio. nec in fortitudine que
patri. nec in diuitijs temporalibus vel spiritali
bus que spiritui sancto. **I**nanis autem glorie sep
tem sunt filie secundum **G**regorium. scilicet inobe
dientia. iactantia. ppocritus. incontinencia. per
tinacia. presumpcio nouitatum. discordia. **E**st em
in primis prima eius filia **I**nobediencia voluntas
fugiens minoracionem potestatis nolens subiace
re superiori in debitis. **I**actantia est voluntas pp
ter apparentem propriam potestatem se ostentans
Procritus est voluntas per speciem sanctum se si
milans fallaciter in aperto et viliter agens in oc
culto siue in intencione siue in opere. **I**ncontinē
cia est voluntas per conformationem sui ab illis que
mali sunt laudari appetens. **P**ertinacia est voluntas

fugiens minoracionem probitatis dicta vel facta
sua irrevocabiler defendens. Discordia est volū/
tas fugiens minoracionem sapientie ab hīs que
ab alijs dicuntur dissenciēs. Novitatum presum/
tio est voluntas excedens qualitatem sui ordinis.
propter apparentē novitatem sciencie vel sapientie
ostentari cupiens. Ysidorus vero distinguens in
ter superbiam et inanem gloriam propter ratiois
differenciā dicit. q̄ de superbia. cōtemptus. inui/
dia. et inobediencia. blasphemia. murmuratio. de/
tractio. et plura alia oriuntur. De inani vero glo/
ria scđm eundem contenđones. hereses. iactancia.
et p̄sumptō novitatū nascuntur. ~ ~ ~

De invidia. xix.

Andendum est de invidia quo ad quinq̄. sci/
licet quo ad diversam eius nominacionem.
diffiniđionem. opposicionem. differencias et filias
Dicitur enim invidia aliquando nomine ire. Ge/
nesis. iiij. Quare irasteris. id est liuore torquens.
Aliquando nomine odij. Genesis. xxxvij. Odeſt
eum fratres. id est inuidebant. Aliquando nomi/
ne emulacionis. i. Regum secundo. Affligebat eū
emula eius. Emulacio autem habet quatuor signi/
ficaciones. quia ponitur pro inflari. pro amare.
pro inuidere. pro imitari. Aliquando dicitur nō

mine proprio inuidia. et sic dicit **Damasc.** q̄ q̄tu-
or sūt spēs tristitie. scz accidia q̄ est tristitia aggra-
uans. achos que est tristitia vocē aufere ns. miseri-
cordia que est tristitia de alieno malo. inuidia que
est tristitia de alieno bono. **Diffinitur** autem sic ī
uidia ab **Augg.** Inuidia est inquit odium felicitatis
aliene. **Remigius** autem sic. Inuidia est dolor
de alieno bono. **Aphō** sic. Inuidia est tristitia in
apparente felicitate alicuius iniiciū. **Item** aliter.
Inuidia est dissencio ab alieno bono extimato di-
minuere propriū. **Difference** autem inuidie ma-
terialiter assignate scdm **Augustinū** sunt tres. scz
inuidere superioribus paribus et inferioribz **In-**
uidet enim superioribus. quia eis non equatur.
paribus quia in melius prosperantur. inferiori-
bus ne ei equentur. **Opponitur** autem timor do-
mini superbie ratione humilitatis quem generat
et pietas inuidie ratione caritatis ex qua genera-
tur. **Prima** enim et potissima filia caritatis ē pi-
etas. que ad omnia valet. **Filie** inuidie secundū
Gregoriū sunt odium. susurratio. detractio. exul-
tatio in aduersis proximi et afflictio in prospēis
Oidium est voluntas affectans proximo malum.
ut careat contristante bono. **Susurratio** est volun-
tas loquendo seminans discordias inter fratres.
ut persequatur primū ipsius bonū cōtristās **De-**
tractio ē volūtas famā primorū p̄ ūba denigrās

ut destruat in aliorum opinione contristans ho-
num. **E**xultatio in aduersis proximorum est vo-
luntas in procurancium aduersitate proximi de-
lectans. **A**fflictio in bonis proximi est voluntas
procurans malum suo desiderio, p̄ euentum pro-
speritatis cōtrarie defraudata.

De ira lectio vicesima.

Sequitur de ira videre quantum ad quatuor,
scilicet quantum ad diffinicionem, oppo-
sicionem, differencias, et filias. **D**iffinitur enim a
Cassiodoro sic. **I**ra est animi motus cōcitatus ad
penam prouocans inferendam. **A** habano autem
sic. **I**ra est omnis malus motus ad nocēd: m. **A**b
Augustino sic. **I**ra est feruor eius qui circa cor est
sanguis, ex euaporacione fellis vel eius turbacione
fiens. **I**tem ab eodem. **I**ra est desiderium repuni-
cionis. **H**abet autem ira opposicionem ad man-
suetudinem ratione sui inicit, quia mansuetus eci-
am nunq̄ insipienti vult irasci. **I**tem ad irā p̄ zel-
lum ratione materie. **S**unt enim circa eandem ma-
teriam, et ira per vicium et ira per zelum. scilicet
circa p̄sonam quam utraq; vult puniri. **S**ed ira
per vicium vult q̄ persona puniatur, ut sic facie-
tur vindicta persone. **I**ra vero per zelum vult pu-
nicionem persone ut vicium destruat. **A**d paciē-
ciam vero habet opposicionem ratione finis, quia pa-
ciencia extinguit irā ne procedat. **N**am q̄ paciens

est iras mitigat suscitatas Species ire sue dif-
ferencie sunt tres secundum Damascenum. scilicet
fel. mania. catus. Fel siue fellea passio dicitur sub
itis animi motus impaciens lesionis. Et accidit
ex parte corporis ex commocōne fellis. et ex parte
anime ex correpcōne vis irascibilis. et tunc moue-
tur fel ad vīdictam vt expellatur tristitia de qua
dicit Augustinus. Ira est commocō passionis illi-
cite. Hec ira cito trāsit. Mania dicitur ira manēs
et memorie tradita. Catus est ira obseruans tem-
pus ad vīdictam. **F**ilie ire secundum Gre-
gorium sunt rixa. tumor mentis. contumelia. cla-
mor. indignacō. blasphemia Rixa est audax vīdi-
candi voluntas iniuriā facti prosequens. Tumor
mentis est voluntas vīdicandi fugientem aduer-
santem propter estimatas inimicitias. Contume-
lia est voluntas se vīdicans in exaltādo vocem p-
vituperium ad aliorum aurem pueniens. Indig-
nacio est voluntas se vīdicans per signum mole-
stie exterius declaratum. Blasphemia est volūtas
se vīdicans per opprobrium sanctis vel deo illa-
tum. Secundum autem Isidorum sunt tres filie
ire. scilicet homicidium. clamor. et indignacio. que
sic distinguuntur Nam homicidium fit per manū.
clamor per os. indignacio per signum.

De accidia sectio vicesima prima.

Sequitur videre de accidia quantum ad tria
scilicet quantum ad diffinitionem oppositionem
et filias. Diffinitur autem sic ab Augustino. **A**ccidia
est redium interni boni. **K**irchado. **A**ccidia
est torpor a bonum inchoare negligentis. **D**amaseno.
Accidia est tristitia aggrauas **M**agistris autem sic.
Accidia est diffidencia de proprijs viribus et dei auxilio implendi ardua sue mandata.
Opponitur autem accidia inoptum est diffidencia
implendi mandata: virtuti spei cuius est confidentia
sue confidere. **I**noptum vero est redius interni boni
ex quo generatur pusillanimitas: opponitur virtuti
fortitudinis. **I**noptum vero reputat difficile id quod est
facile opponitur virtuti caritatis que omnia etiam
difficilia facit facilia reputari. **Q**uatum vero ad suam
essenciam que est tristitia opponitur gaudio spūs.
Accidie sex sunt filie secundum beatum Gregorium.
que sunt malicia. rancor. pusillanimitas. despectio.
torpor circa perterita. vagatio mentis. **M**alicia est
voluntas grauedinis impaciens machinans malum
sue nocumētū illi quem iudicat inferentem. **R**ancor
est voluntas ex impotencia repellende grauedinis
amarificata amaritudinem intus inclusam per signum
exterius manifestans. **P**usillanimitas vero est
voluntas immoderate metuens grauedinem in
aggressu agendorum sue de proprijs viribus im

moderate diffidens. Desperatio autem est voluntas
grauedine reprensens de adiutorio ad proficienda age
da diffidens siue de remuneracione divina propter sus
tinentiam grauedinis que est in implendum pre
ceptis diffidens. Corporis vero est voluntas gra
uidinis impaciens tepida vel pigra ad expletio
nem agendorum inchoatorum. Vagatio mentis
circa illicita est voluntas interno gaudio destitu
ta in rebus exterioribus illicitis consolacionem que
rens aut quietem. Secundum Augustinum alie sunt filie accidi
e. alie tristitie. Ipse enim vocat tristitia voluntate
tempore se a graui debito auertit. Sic igitur de tristi
cia exeunt rancor. pusillanimitas. amaritudo des
peratio. De accidia autem oriuntur ociositas. som
nolencia. importunitas. inquietudo mentis. cor
poris instabilitas. verbositas. curiositas. ~ ~ ~

¶ De avaricia. xxij. ~ ~ ~

De avaricia sunt videnda quinqz. scilicet quoniam
tum ad diffinitionem. comparacionem. op
posicionem. differencias et filias. Augustinus au
tem super Gene. ad litteram sic diffinit avaricia
Avaricia est appetitus non solum pecunie. sed et
altitudinis et sciencie. Idem de ciuitate dei Aua
ricia est libido habendi. Comparatur autem aua
ricia ydolatrie. Unde sepe dicitur ydolorum ser
uitus in sacra scriptura hanc talis est quia cultor

dei ad deum tripliciter comparatur. scilicet diligēdo. honorando. cōfidentido. que tria in auaro respectu pecunie inueniuntur. propter quod auaricia non immerito seruitus ydolorum dicitur. Et autem duplex actus auaricie scilicet diligere pecuniam. et retinere siue non dare. Ratione primi actus auaricia opponitur caritati. que bonum diligit in cōmutabilem Ratione secundi: opponitur largitati siue liberalitati. que dat danda et retinet retinēda. Cuius duplex est extremitas vitiosa. scilicet prodigalitas. que dat non danda. et auaricia que retinet nō retinenda. Largitas siue liberalitas quod idem est tamen ratione actuum differens erit medietas. si autem ordinetur oppositō secundum actū dandi. prodigalitas est superfluitas que dat non danda. et auaricia est diminutō siue defectus que nil dat. largitas vero est medietas. Si vero secundum actum retinendi. auaricia est superfluitas q̄ retinet retinenda et dat n̄ retinenda. Prodigalitas est diminutō que nichil retinet. largitas siue liberalitas est medietas. **D**ifferencie auaricie sunt. beneficij subtractio. furtum. rapina. usura. simonia. Subtractio beneficij. est auaricia retinens beneficium quod tenetur dare tempore necessitatis. ut diues tenetur indigenti. **F**urtum est auaricia retinens rem alienam inuito domino. **R**apina est auaricia per vim occupans rem alienam. **U**sura est a

uaricia acquirens per mutuum aliqd̄ preter for/
tem. **S**imonia est auaricia studiose appetens ven
dere vel emere spirituale vel annexum spirituali.

Filie autem auaricie secundum Gregorium
sunt septem. videlicet fraus. prodicio. fallacia. p/
iuriū. inquietudo mentis. violencia. cōtra miseri
cordiam obduracō. **P**rodicio est volūtas per decep
tōnem domesticorū acquirendis inhians. **F**raus
est voluntas profectum proximi decipiens aut ī
pediens propter terrenum emolumentum. **F**al/
lacia est voluntas decipiēs proximum causa lucri
Peruriū est voluntas violans sacramentū aut
iuramentum. **I**nquietudo mentis est voluntas co
gitare non cessans qualiter possit diuicias cōgre/
gare. **V**iolencia est voluntas per vim aliorū bona
rapiens. **O**bduracō mentis cōtra misericordiam
est volūtas cōcitata seu commota aduersus postu/
lacōnem indigentis ex nimio ardore pecunie reti
nende. **S**ecundum autem **I**sidorum nouem sunt
filie auaricie. mendacium. fraus. furtum. turpis
lucris appetitus. falsa testimonia. violencia. inhu/
manitas. rapacitas.

Regula sextio vicesimatercia.

Regula videre sunt quatuor. scilicet quan/
tum ad diffinitionem. oppositōnem. differē
cias et filias. **D**iffinitur autem quantum ad ex
cessum in cibo sic **G**ula est imoderatus amor edēdi

Quantum vero ad excessum in potu dicitur ebrietas. quā diffiniens Seneca dicit Nichil aliud diffinitio ebrietatez esse q̄ voluntariā insaniam. Quā tum vero ad excessum vtriusq; potest sic diffiniri. **G**ula est amor immoderatus delectationis eius que est secundum gustum. secundum hoc gula potest sumi stricte pro immoderancia ī cibo et potu pariter. et sic opponitur ei sobrietas que modum seruat in vtroq;. **D**ifference sue condiciones gula scdm **P**hidorum sunt quatuor. scilicet quid. q̄ndo. quantum. quomodo. **Q**uid ad ipsam rem pertinet. **Q**uando si ante legitimum tempus appetat. **Q**uomodo si nimis ardentem appetat. **S**ecūdm vero **G**regoriū sunt quinq; difference. scilicet p̄propere scz per cibi sumptionem ante tempus. **H**aute qd̄ pertinet ad cibi substantiam. cū scilicet ex se preciosius et delicatus. **N**imis respicit cibi quantitatem. **A**rdenter respicit affectum. **S**tudiose se tenet ex parte cognitiue. **D**ue iste vltime possunt contineri sub quomodo. **Q**uinq; autem sunt filie secundum **G**regorium. scilicet inepta leticia. scurrilitas. immundicia. multiloquiū. ebetudo mentis. **I**nepta leticia est voluntas per extteriores lusus excitans libidinem in gustu. et ex ipsa post modū excitata. **S**currilitas est voluntas per verba carnalia gustus libidinem commouens et ex ipsa postmodum

commota. **I**mmundicia vero est voluntas per ni-
miam cibi sumptionem libidinem in gustu conti-
nuare desiderans. **M**ultiloquium vero est volun-
tas per multiplicationem verborum intendens in
gustu conseruare libidinem. **E**betudo vero men-
tis est voluntas libidinis proprie conseruande ab-
soluta intelligere. **S**piritualia fastidians. **H**idrosis
autem ponit duas esse filias gulae. scilicet comest-
sationem que est in cibo. et ebrietatem que est in
potu.

De luxuria. xxiiij.

Quinq; sunt videnda de luxuria. scilicet. dif-
finitio. oppositio. temptatio. distinctio. et e-
ius filia cio. Sic igitur diffinitur luxuria. **L**uxu-
ria est libidinosis voluptatis appetitus. **I**tem e-
concupiscencia experiente voluptatis. **I**tem est
inordinatus sive immoderatus amor illius delecta-
tionis que est secundum carnem vel coitum. **O**-
pponitur autem continencie **Q**uius est triplex
differentia. **E**st enim continencia conjugalis. co-
ntinencia vidualis. et continencia virginalis. **Q**-
uintuplex est temptatio luxurie. **U**nde versus
Visus. alloquium. contactus. et oscula. factum.
Primo enim inchoatur in visu exteriori. sive in-
teriori. vt in cogitatione. venit postea ad allo-
quium. transitur ad tactum. prorumpitur de in-
de ad osculum. tandem consummatur peccatum.

Differencie luxurie sunt . fornicacō . adulte
rium . stuprum . sacrilegium . incestus . et peccatū
contra naturam . **F**ornicacō est luxuria qua solu
tus cognoscit solutam naturali vsu . **E**t intelligū
tur solutus et soluta . a vinculo cōiugij et cōsangu
nitatis . affinitatis . ordinis . religionis vel voti cō
tinencie . **A**dulterium est luxuria qua coniugalis
thorus violatur . **S**tuprum est luxuria qua vir
ginalis incorruptō defloratur . **S**acrilegium hic
vocatur sacre persone lesio per vitium luxurie . et
melius dicitur luxuria sacrilega . **H**ec est luxuria
qua votum cōtinencie defloratur . 2 hoc vel in se
in sacris ordinibus cōstitutg . vel religiosus aliqs
fornicatur cum aliqua soluta . vel ipsa soluta cum
aliquo religioso vel cōsecrato sacerdote . **I**ncustus ē
coitus cōtra consanguinitatem vel affinitatem
compaternitatem commissus . **P**eccatum cōtra na
turam est luxuria qua natuālis vsus coeundi ma
ris et femine violatur . **F**ilie autem luxuri
e secundum **G**regorium sunt octo . scilicet . cecitas
mentis . incōsideracō . inconstancia . precipitacio .
amor sui . odium dei . affectus presentis seculi . hor
ror aut desperacio futuri . **C**ecitas est volūtas sa
sti diens et delipiens superiora et spiritualia . **I**n
consideracio est voluntas preuidere rennu : ns agē
da inferiora . **I**nconstancia est volūtas libidine car
nis contracta stātum suum seruare non valens .

Precipitacio est voluntas ad aggredienda quilibz
impetuosa **A**mor sui est volūtas affectione carnis
imbuta. sibi ppter se super omnia adherēs **O**diū
dei est voluntas deum tamq̄ impedimentū pprie
volūtatis vel carnalis voluptatis detestans **A**ffec
tus p̄ntis seculi est voluntas penes seculum semp
manere desiderans. ppter fruitionem voluptatis
carnalis. **D**esperatio futuri seculi est voluntas vo
luptate presenti cecata. de eterna iocūditate despe
rans. **N**ō q̄ scdm **A**ldorum quatuor sunt filie
luxurie vel fornicatōnis scz **T**urpiloquia **S**curri
lia. ludicra. **S**tultiloquia. **S**apientie in sermone
opponitur stulticia. **B**onitati in sermone opponū
tur alia tria Nam cum triplex sit bonitas scilicet.
Utilis **D**electabilis **H**onesta. **S**ermōni utili oppo
nuntur ludicra **S**ermōni delectabili licito : opponū
tur scurrilia **S**ermōni honesto : turpiloquia.

De peccato ex infirmitate. ignorātia.
industria. xxv.

Sequitur de diuisione trimembri peccati. q̄
dicitur peccatum **A**liud ex infirmitate **A**liud
ex ignorantia **A**liud ex industria **A**hs tamē ver
bis in euangelio hec diuisio ponitur. **E**st em̄ pecca
tū **A**liud in patrē **A**liud in filiū **A**liud in spiritū
sanctum. **I**n patrem cui attribuitur potencia
Peccans dicitur peccare ex infirmitate. **I**n filiū
cui sapientia : **P**eccans ex ignorātia. **I**n sp̄m sc̄m

cui bonitas : q̄ ex malicia peccant siue ex certa in
dustria. **P**rimo igitur videndū de peccato ex infir-
mitate commissio quod est auersio voluntatis ma-
le accense ab infirma creatura a deo omnipotēte .
Huius peccati sunt drē effectiue. scilicet timor male
humilians. et amor male accendens. **T**riplex au-
tem distinguitur amor. scilicet gratuitus. libidinosus.
nālis. **G**ratuitus habet finem principale verum
hominem. scilicet incommutabilem deum. Libidinosus ha-
bet finem voluptatem siue delectacionem in crea-
tura **N**atūalis habet finē necessitatē siue utilitatē
propriam. **P**rimus amor est laudabilis quia virtus.
Secundus vituperabilis quia peccatū. **T**ercius neu-
tralis nec sic nec sic sed naturalis. **S**icut distinguitur
triplex timor scilicet nālis qui est passio et primus mo-
tus qui in testimoniū vere hūilitatis fuit in xp̄o
Gratuitus qui multiplicat in seruilem. micialem.
et filialem. de quibus agitur vbi de donis. Libidino-
sus qui diuiditur in hūanum quo quis eligit pec-
care ne ledat in passione. **T**imore libidinoso hō
male humiliatur. **G**ratuito bene : **N**aturali nec
laudatur nec vituperatur. **I**tem amore libidino-
sus homo male accenditur. **A**more gratuito bene : **A**-
more naturali indifferenter. **P**eccatum ex ignorā-
cia est auersio. voluntaris ignorātiis et perpetrātiis
quod malū ē ab omnisciente deo **N**ō tamen quod ali-
ud est peccatū ignorancie. aliud peccatū ex ignorācia

Pecm̄ ignorancie est omiffio iuris vel facti. **S**ed peccatum ex ignorancia est qđ ex ignorancia committitur. **E**st autem ignorancia iuris vel facti. ignorancia facti est duplex aut adhibita debita diligencia. et hec excusat a toto. **A**ut nō adhibita diligencia. et hec excusat a tātō et non a toto. **I**gnorancia aut iuris quedam est vincibilis. quedam ē culpa. **H**ec aut aut est ex vero consensu vt ignorancia affectata. et sic ista ex vna parte excusat quod ex alia magis aggravat. **A**ut est ex negligencia z ignorantia sicut est ignorancia crassa et supina. **E**t ista etsi aliquo modo excuset. non tamen sic omnino excusat quin cum igne eterno sempiternalit̄ ardeat sicut dicit **A**ugustinus **S**i autem ignorancia inuincibilis potest esse dupliciter. **A**ut enim est in nobis introducta per precedentē culpam. aut preter omnem culpā. **A**ut simplr̄ priuat cognitionem iuris. sicut in infantibus et furiosis carētibz vsu rationis. et sicut excusat ex toto. **U**nde **B**erū. qđ puulis dormientibz nichil quod faciūt imputatur. **A**ut non tollit omnino vsū rōnis. sed semiplene et tunc non excusat a toto sed a tātō. sicut in hīs qui non sunt plene furiosi. sed habēt quandoqz lucida interualla. et in pueris qui aliquo modo sunt capaces precepti licet non plene. **S**i aut ignorancia est introducta p̄ preābulam culpā. sicut in ebrio z furioso. quorū vīqz se precipitauit

in hoc p culpam suam nō excusat a toto sed a tāto
ideo dicit **Philosophus**. q̄ ebrius duplices habebit
maledictiones **Unam** p culpa precedenti et. aliā
p subsequenti Non est tamen pprie loquendo dicē
dum. q̄ aliquid noui ppreat ebrius in culpa. sed
q̄ ex sequenti culpa aggrauatur prima ut videt̄
magis p̄tis. quāuis aliqui dixerint preter culpā
in ebrietate primo cōmissam sedō cōmitti nouam
Peccatum ex industria siue in spiritum sanctum
est auersio voluntatis malignantis a summe ele
mente deo. **Sunt** autem hic sex differentie scilicet
desperatio misericordie. presumptio de eadem **Im**
pugnatio veritatis agniti **Inuidēcia** fraterne gra
cie **Obstinatio** mentis **Impenitencia** finalis.
Quorum sufficientia sic habetur **Stud** peccatum
nempe impugnat gratiam penitencialem per
quā fit remissio peccati a deo inter ecclesiasticam
unitatem. potest igitur impugnare penitenciam
in se et sic sunt due species. quia penitencia facit
resilire a cōmissis **Cōtra** q̄ est obstinatio mētis.
facit etiam precauere a cōmittendis. contra q̄ est
finalis impenitencia et ppositum finaliter minq̄
penitendi. **Si** vero impugnat gratiā penitencia
lem in compa cōne ad deum a quo datur. sic est du
plex species Nam vniuerse vie dñi misericordia et
veritas siue iusticia. **Misericordiā** impugnat de
speratio **Iusticiā** presumptio. **Si** autē impugnat

graciam penitenciam comparacione ad unitatem
ecclesie in qua recipitur: sic est duplex peccatum.
Nam unitas ecclesie consistit maxime. scilicet in fi-
de siue veritate. contra quam est impugnatione veri-
tatis agnitione. et in gracia siue caritate. contra quam
est inuidencia fraterne graciae.

De ydolatria et heresi.

Sequitur videre de diuisione peccati. que est
peccatum aliud in deum. aliud in proximum
aliud in seipsum. Peccatum in deum dicitur impi-
etas. in proximum iniquitas. in seipsum impuri-
tas. Primum videndum est de peccatis quibus in-
honoratur omnipotencia diuine maiestatis si-
perfectione colendi que sunt ydolatria. et ritus iu-
daicus. et sarranicus. apostasia. scilicet. et heresis
Ydolatria est falsa et superstitiosa protectio ma-
iestatis diuine in ydolo. Cuius ydolatrie due sunt
species. vna est in rebus naturalibus. alia in arti-
ficialibus. sicut ostenditur Sapientie. xij. Com-
mittitur autem tripliciter. scilicet protectioe cor-
dis. vt credere de creatura qd sit omnipotens. quod
est proprium creatoris. confessione oris vt non so-
lum credere sed etiam verbis exprimere. exhibi-
tione operis. vt sit in reuerencia et sacrificijs. Tri-
plex autem est apostasia. scilicet perfidie. vt cum
quis recedit a fide. vt Iulianus apostata. Inobe-
dientie cum quis recedit a preceptis Eccl. decimo

Inicium superbe hominis. apostotare a deo. Irregularitatis. ut cum quis a religione claustrali vel clericali recedit. **A**postasia sic potest describi. **A**postasia est temerarius a statu fidei. vel obedientie. vel religionis recessus. **S**chisma est illicita dissensio eorum inter quos unitas esse licet vel illicitus ab unitate recessus. **E**st autem ois heresis schisma sed non conuertitur. Nam heresis est recessus a fide secundum veritatem. **I**tem differunt schisma et heresis. Nam heresis addit prauum dogma. schisma autem in fine cōfingit aliquā heresim. **P**ost recessum enim ab unitate ecclesie sequitur inobedientia ecclesie in mandatis. in fine vero sequit assensio q̄ nō est obediendum ecclesie. **H**eresis idem est q̄ diuisio. et sic heresis dicit propriissime recessus a fide. proprie praua interpretacō scripturarum. **M**inus autem proprie excommunicacō. **E**t hereticus dicitur multipliciter. vnomodo secundum Augustinum hereticus est qui alicuius temporalis lucri et maxime glorie principatusq; sui gracia falsas opiniones de fide ac nouas vel gignit vel sequitur ut hereticus Sabellius aut arrius sequitur ut decepti per Sabellium et arrium qui Sabelliani et arriani dicuntur. **S**cđm autē I. p̄t hereticus appellari licet ab ecclesia nō discessit qui aliter intelligit sacra scripturā q̄ spūs sc̄i sensus expostulat. **T**ercō dē hereticus quicunq; a sacramentis

ecclesie vel cōmūione fidelium est diuisus. ut ex cō
municatus. peruersor eciam seu subūtor sacramē
torū. ut simoniatus hereticus reputat.

C De interdicto et duabus spēsibus ex
cōmunicatōis. xxvj.

DE heresi que est excommunicatō in speciali
diffusius est dicendum Et primo de inter
dicto quod est ex cōmunicatōis iniciū. Ad quod
notandum est qd nomine censure ecclesiastice intel
ligitur sententia interdicti ex cōmunicatōis et sus
pensionis. Proprie autem ex cōmunicatur perso
na a cōmūioe sacramentorū et fidelium separata.
Suspenditur eciam quandoq; ab officio. qnq; a
beneficō. qnq; ab utroq; Interdicitur vero locus
ut puta ciuitas villa vel castrū. In gñali interdic
to ista debent cōferri ab ecclesia. scz baptisimus p
uulorū. pñia morientium. et peregrinis crucem
accipientibus ob reuerentiam crucifixi non ē pe
nitentia deneganda. Potest eciam episcopus par
uulos baptisatos cōfirmare semel ī mense vel sep
timana. ipsum interdictum causa predicatōnis ad
ecclesiam cōuocare Item morientibus si digne pe
niteant potest eucharistia ministrari. Clerici de
cedentes sine pulsacōne cāpanarum cessantib; so
lemnitatibus cū silentō in cimiterio sepeliri pñt.
si bene seruauerint iuterdictum In cōuētualibus
etās bini et bini vel tres simul horas canonicas

possunt legere? non cantare ianuis clausis et in-
dictis exclusis. et hoc ita demisse q̄ exterius non
possunt audiri. **E**x quo patet q̄ interdicti et mul-
to fortius excommunicati nō debent horas extra ec-
clesiam auscultare. **P**leriq̄ tamen religiosis pre-
ui legium indultum est. ut ianuis clausis et inter-
dictis exclusis: possint simul diuina celebrare. qđ
hodie ad episcopos extenditur nisi eis specialiter
prohibeatur. **E**xcommunicatus vero ex animadi-
sione gladij spiritualis ecclesie a cōmunionē fide-
lium et sacramentorum separatur. **S**unt autem ex-
communicatōis due species. scilicet vna que dicitur
maior excludens ā sacramentis et legitimis acti-
bus fidelium in isto versu contentis. **O**s orat vale
cōmuniō mensa negatur. **A**lia dicitur minor tan-
tum separans a sacramentis. **I**tem excommunicatio
quedam infligitur a iure. et hec est preseruat-
ua. quia licet videat̄ esse ad libertatem ecclesie con-
seruandam. principalius tamen est ad culpam p̄-
cauendam. **Q**uedam infligitur a iudice. et hec est
curatiua. **N**am licet videatur esse propter emen-
dam faciendam. principaliter tamen est propter
contumeliam cōfringendam. **P**ena sustinentis
excommunicatōnem est multiplex. **U**n̄ versus. **G**ra-
tia subtrahitur. magis ac magis obice rupto. **D**e
vicio cadit in vicium suffragia pdit **E**cclē sic. la-
thane vexandus tradit̄ ille. **Q**ue ligat ex p̄p̄is

anathematis vlcio culpīs. **C**ircumſtancia vero ꝑ ſeruans perſonam participantem cum exꝛōmunicato ne exꝛōmunicatōnis eciaꝫ vinculo inuoluatꝫ eſt multiplex. **U**nde verſus. **U**tile lex humile res ignorata necelle. **H**ec anathema quidam faciūt ne poſſit obelle. **U**tile id eſt utilitas ex parte exꝛōmunicati. vt quādo quis loquitur cum exꝛōmunicato de hijs que pertinent ad ſalutem anime ſue. **I**tem utilitas ex parte participantis. vt cū igit debitum ab exꝛōmunicato. **I**lex autem matrimonij exꝛuſat coniugatos. **H**umile id eſt humilitas vt ſeruitoris. et filij non emancipati. ſeruis. ancillis. ruiticis. mancipijs. et alijs obnixa ſeruitute aſtrictis. **R**es ignorata. vt cum neſcitur eſſe exꝛōmunicatꝫ cum quo participatur necelle. ſicut peregrini pauperesqꝫ et eciam viatores.

De duabus regulis circa exꝛōmunicacionem. ſectio .xxviij.

Arcu exꝛōmunicacionem nota duas rgulas generales. **P**rima eſt hec. **Q**uicunqꝫ in cleiꝫ cum vel aliquam perſonam eccleſiaſtica in manus inicit temere viole ntas : exꝛōmunicatus eſt. **F**al lit tamen hec regula in decem et quatuor caſibus. **P**rimus eſt in apoſtata percuſſo qui clericus igitur noꝫatur. **S**ecundus eſt in apoſtata admonito ſe ñ corrigente. **T**ercius in eo qui gerit procuracionē et adminiſtracōem ſeculariū perſonarū. **Q**uartꝫ

in eo qui ex ioco manus inicit in clericum. **Quin-**
tus in magistro qui causa discipline verberat cle-
ricum. **Sextus** in eo qui vim sibi illatam a clerico vi-
repellit. **Septimus** in eo qui clericum deprehen-
dit cum uxore. matre. sorore. vel filia commiseri.
Octauus ē in eo qui auctoritate prelacionis sue
de mandato prelati manus inicit in clericum. **No-**
nus in senioribus ecclesie. **Decimus** in dominis.
Undecim in p̄ribus familias. **Quodecim** in pro-
pinquis. **Decimultercig** in eo q̄ manus inicit ī cle-
ricum depositū. et cuiē traditum. **Decimulquar-**
tus cum clericus transfert se ad vitam clericatui
procius cōtrariam. vt quando fit miles vel contra-
hit bigamiam. **Alia** regula est hec. **Quicumqz** ē
excommunicatus propter iniectas manus in cleri-
cum violentas pro absolutione ad sedem apostoli-
cam est mittendus. sed fallit in quindecim casibus.
Primus est quando percussor est in mortis arti-
culo cōstitutus. **Secundus** vt qui iustas excusati-
ones habet vt inimicitias capitales. **Tercius** in
hostiario qui necessitate officij sui aliquem clericū
non enormiter percussit. **Quartus** ī infirmo. **Qui-**
tus in paupere. **Sextus** in sene depresso. **Septi-**
mus in claustrali qui enormem non intulit lesio-
nem. **Octauus** in muliē. **Nonus** in hīs qui sui iu-
ris non sunt. **Decimus** in hīs qui magne sūt po-
tentie et nimium delicati. ita vt laborez in cundo

ad curiam sustinere nequeat. Undecimus in hys
qui non enormē lesionem sed leuē aut modicā i
uriam clericis intulerunt. Duodecimus siue ante
pubertatem. siue post postulet absolui. Decimus/
tercius in seruo de cuius absentia dominus gra/
ueretur. vel cum ipse seruus amicum verberat ut ha
beat materiā euagandi. Decimusquartus in moti
alibus. Decimusquintus in oibus communiter vi
uentibus.

De diuinaōe. xxxij.

Sequitur videre de peccatis quibus inhono
ratur diuine sapientie altitudo superstitio/
ne sciendi que sunt ista. sortilegium. diuinaōe su/
rurorū. Ad cuius mali noticiam ē videndum qd
diuinaōe. et que eius differentie. et utrum omīs
diuinaōe sit interdicta. Et primo sic describitur.
Diuinaōe est superstitiosa prescencia futurorum
Cuius quinqz sunt species. scz mantice. malefici
um. sortilegium. augurium prestigium. Mantice
dicta est a manco qui in ea pualuit. Hec habet qu
qz species. scz nigromancia. que est diuinaōe facta
in cadaueribus mortuorum. a nigro quod est mor/
tuum et mancia diuinaōe. Geomancia que est di
uinaōe facta in terra. a ge quod est terra. ut in cir/
culo. et mancia quod est diuinaōe. Hydromancia q
est diuinaōe facta in aqua. ab ydro quod est aqua.
vt in aqua pluuiali. Aeromancia q est diuinaōe

facta in aere. ut in cōtemplatiuis circulis. **P**ro/
manancia que est diuinacō facta in igne. **A**pir quod
est ignis. iste sunt species mantice. **M**aleficium est
pericia per quam mulieres faciunt aliquas liga/
turas ī dampnum alicuius vel incommodum de
erista galli vel de rana et de imagine tū eis. **S**or/
tilegium est diuinandi ratio per sortes. cuius vsq
fuit in veteri testamento. **S**orte etiā vsi sunt **A**po/
stoli ante sancti spiritus missionem vel plenu/
dinem. **A**ugurium est pericia diuinandi per au/
um garritus vel gestus. ut per volatum. **P**restigi/
um est per quod diabolicis illusionibus hominū
oculi prestringuntur. ne possint cernere quod ve/
rum est. sed fantastica figmenta ut faciunt incan/
tatores. **P**ost hos modos sunt alij plures. qui
dicitur a diabolo inueniuntur. **E**st enim diuina/
cō facta in varia inspectione psalterij et euangelij
Est et diuinacō que futura predicat in fatis et cō/
stellacioibz dicta matheus: media producta. **E**st
et diuinacō facta per aurarum inspectioem dierū
et horarū q̄litate custodiens in agendis. et d̄r au/
ruspicum. **E**st diuinacio facta q̄ ex tra vel intestina
pecudū inspicit. **E**st que in aris ydolorū respon/
sa a demonibus capit. **E**st que sompnia obseruat
Dr̄ autem ariolus diuinatoz in aris. coniectā/
toz in sompnijz. augur in auium garritu. malefi/
cus immolans demonibus vel saltem lustrans.

Magus alio nomine dicitur incantator. est prestigi-
gius fallens oculos intuentium. **P**hito est vent-
loquus: per spiritum malignum loquens. **A**phi-
tio id est appolline dicitur. **D**iuinus id est inspe-
ctor astrorum **A**rusper qui volatum auium aspi-
cit **A**uguriator qui vocem audit auium **E**rtisper
qui exa id est intestina pecudum inspicit. **A**stro-
logus qui in astris auguriatur **G**enealogus qui
mores hominum predicere conatur per signa sub
quibus nascuntur homines. hic vulgo dicitur ma-
thematicus. cuius superstitio dicitur constellatio a
latinis. **H**oroscopus est qui in singulis agendis
considerat diuerso et dissimili fato. **S**ortilegus e-
st qui sortium aliquarum fortunarum a infortunarum
euentu diuinationem loquitur. ut ex inspectione aliquarum
scripturarum predicat futura. **S**aliator qui dum quic-
cunque pars membrorum ei salierit: exinde ei aliquid
prosperum vel triste signari predicat. **E**st autem
omnis diuinatione deceptio et illusio diabolica. ideo
maledicta a deo. et ab ecclesia iter dicta. nec potest
quisquam ex voluntario commercio vti ea sine peccato
Aut enim est ibi peccatum infidelitatis dum ali-
quod diuinum attribuitur diabolo. **A**ut est pecca-
tum ydolatrie. utpote in oblationibus et sacrificiis
Aut est peccatum inobedientie. quia fit contra pro-
hibitionem dei et ecclesie. **T**alis autem prohibicio
est facta. quia talis peccat in seipsum dum discrimen

se committit. peccat in diuinam maiestatem dum
recurrit ad diabolum quasi non sit omnipotens o
nium sciens et benignus deus xpistianozū. **Peccat**
in ecclesiam dum commercium habet cum illo.
qui prescisus oīno ecclesie aduersatur.

De ypocrisi simonia et sacrilegio. xxx.
Undendum est de peccatis quibus vilipendi
tur sanctitas bonitatis diuine pueritate v
tendi. qđ sit tripliciter. scz apparentis sanctitatis
simulacione. vt in ypocrisi. Abusione doni gratui
ti. vt in simonia. Violacione sacri loci. vt in sacrilegio
Sunt autem de ypocrisi notificaciones 2 dif
ferencie **Ypocrisis** secundum **Abanum** est dum
quis vult videri quod non est. scz bonus quasi alte
rius persone representator. **Vel** aliter. **Ypocrita**
est qui vult videri bonus cū non sit. **Super** deo
de multis alijs diffinicionibus. **Species** ypocri
sis secundum **Richardum** sunt affectio dignitatis
affectio libertatis. affectio auctoritatis. affectio
potestatis **Secundum** **Gregorium** **pardus** i **Da**
niele habens quatuor alas: est ypocrita figurās
quatuor species ypocrisis. **Prima** est iactancia
de bono manifesto. **Secunda** est excusacio de malo
manifesto. **Tercia** est simulacio de bono occulto.
Quarta est simulacio de malo occulto. **Simo**
nia est studiosa voluntas emendi vel vendendi spi

rituale vel annexum spirituali. **H**ec autem con/
trahitur tripliciter secundum **G**regorium. scilicet
munere a manu. quod est pecunia. Munere ab ob/
sequio. quod est seruitus indebite impensa. Mune/
re a lingua. quod est fauor. **T**res autem sunt dif/
ferencie materiales simonie. **P**rima quando ven/
ditur spirituale vt ecclesie sacramenta. **S**ecundo
quando venditur annexum spirituali. vt est pre/
benda que ratione consanguinitatis vel precij vel
fauore datur et obtinetur indigenti. **T**ercia est
quando venditur spirituale et spirituali annexū.
vt est predicatio. **S**acrilegium est sacre rei vio/
lacio. vel eiusdem usurpacio. quasi sacrilegium.
Committitur autem aliquando aut ratione per/
sone. vt cum religiosus vel clericus verberatur.
Quandoq; ratione loci. vt quando cimiterij vel ec/
clesie emunitas violatur. **Q**uandoq; ratione rei.
vt quando res sacra vel sacro vsui deputata usur/
patur. **C**irca quod est dicendum quia sacrilegium
committitur. aut auferendo sacrum de sacro lo/
co. aut sacrum de non sacro loco. aut non sacrum
de sacro loco.

De raptu. furto. usura. homicidio. z
scandalo. sectio xxxi.

Sequitur nunc quidem videre de peccis que
committuntur in primū quorū tria sūt gna

Quibusdam enim leditur proximus. que sūt ra-
pina. furtum et usura. **R**apina est manifesta et vi-
olenta aliene rei contrectacō. **U**sura est sub spē ne-
gociacionis domino sciente contrectacō rei aliene.
Furtum est occulta et ignorante domino et inui-
to rei aliene contrectacō. Aliquibz etiam leditur
proximus in persona. vt homicidio et bello. **E**st
homicidium hominis occisio ab homine facta. et ē
duplex scilicet spirituale. quo quis occiditur spiri-
tualiter duobus modis. scilicet odiendo. **N**am qui
odit fratrem suum homicida est. et detrahendo. **S**i
guia enim detractionis gladius est acutus. **E**st a-
liud scilicet homicidium corporale. quo quis cor-
poraliter occiditur. **E**t fit duobus modis. scilicet
lingua et opere. lingua tripliciter. scilicet precipi-
endo. cōsulendo. et defendendo. **O**pere quadrupli-
citer. scilicet iusticia. necessitate. casu. et volūtate.
Quibusdam vero peccatis leditur in mente prop-
imus. vt sunt scandala. **E**st autem scandalum di-
ctum vel factum minus rectum prebens alijs oc-
casionem ruine. **S**candalum grece latine obey di-
citur. **S**icut enim ad obicem in via positum ledit
pes euntis. sic dictum vel factum minus rectum ē
obey infirmis in via morum. **S**candalum aliqn-
do dicitur. scilicet dictum vel factum minus rectū.
Aliquando dicitur actio sue impactio illius qui
scandalizat. **A**liquando dicitur casus vel ruina illig

qui scandalizatur. Est autem differentia scandalii duplex. Est enim actiuū et passiuum. Actiuum est quo quis dat alij occasionem ruine spirituali. Passiuum vero est ipsa ruina facta ad obicem mali exempli alterius. ut cum quis fornicatur exemplo alterius. Ad sciendum autem que sunt propter scandalum omittenda. Sunt autem due regule notande. vna est Bernardi. alia Hieronimi. Regula Bernardi est hec. Peccamus ex infirmitate. ex ignorancia. ex certa etiam interdum malicia. Cauendum est ne quid faciamus quod sit in scandalum alicuius. de talibus dicit dominus Petro. Ne autem scandalizemus eos 27. In tercio vno casu. scilicet cum procedit scandalum ex certa malicia. non est propterea ab opere desistendum. Vnde Mathei. xv. Sinite illos ceci sunt et ducis cecorū Regula Hieronimi est hec. Omne quod potest fieri vel non fieri salua verūtamen triplici veritate omittendum. est propter scandalum. Non autem est omittenda veritas vite. iusticie. et doctrine propter scandalum euitandum. Veritas vite pertinet ad omnes comprehendens omnia prohibita precepta et consilia. Veritas iusticie pertinet ad prelatos comprehendens duas partes iusticie scilicet seueritatem in puniendo reos. et liberalitatem in iustificando bonos. Veritas doctrine pertinet ad doctores et magistros et predicatores.

Nota q̄ luxuria de ordinat generatiuā. et gula nutritiuam. peccata que deordināt vel q̄ accidunt ex deordinacōne generatiue sunt ista scilicet pollucō nocturna. luxuria in propria vxore. simplex fornicacō. meretricium. raptus. adulterium. incestus. viciū sodomiticū. Peccata ex deordinacōe nutritiue. cōmittuntur manducando. et bibendo. et dicitur ebrietas quod fit quinqz differencijs vt supra dictū ē p̄propere. laute. nimis ardentem. studiose. **S**upposito q̄ coitus coniugal̄ sit vel esse possit peccatum. est videndum per distinctionem quis coitus coniugalis est peccatum. et quis non. et quis venialis. et quis mortalis. Nota igitur q̄ coitus coniugalis alius est licitus. alius est fragilis. alius est impetuofus. licitus est triplex. quidam sit causa prolis generande ad diuinum cultum. et hic est thonolebie virtutis. que dicitur pietas. Quidam causa reddendi debitum et hic est iusticie. Quidam causa fornicacōnis vitande. et hic est cauterie. de quo dicit **A**postolus. prima **C**orintheorum. septimo. Unusquisqz suāz habeat vxorem. propter fornicacionē vitandam simple. **F**ragilis ex fragilitate est nec plis habende nec debiti reddendi. nec fornicacōnis vitande. sed cā delectacōis in cōiuge. **E**t tūc distingue. qz illa delectacō. aut amatur infra deū. et tunc est culpa

uenialis. **N**ut amat' plus . à deus et eque ut deo
et tunc est peccatum mortale . **I**mpetuolus est q
ex libidine sola proueniēs metas honestatis et ra
cōnis excedit. **E**t iō mortale est qd fit quinqz mo
dis. **P**rimo cum fit propter faciendam libidinem
per blandicias meretricias. **S**ecundo cum fit pre
ter naturalem modum. **T**ercō cū sit tempore pro
hibito. **Q**uarto cū sit in loco prohibito. **Q**uinto cū
vir accedit ad uxorem vicinam ptu . vel in fluxu
menstruo laborantem. **S**implex fornicatō est lux
uria qua solutus cū soluta naturali vsu semine cō
misketur. ita q solutus excludat vinculum matri
monij. consanguinitatis. affinitatis. ordinis. vo
ti. religionis. et hoc cum muliere soluta. que vnig
vel paucorum libidini se exponit. **M**eretricium ē
commercium nephariū cum muliere que multo
rū caret libidini. **N**am meretrix proprie dicta est
mulier que multorū libidini se exponit. **A**dulteri
um est alterius thori violatō. **I**ncestus est lubricū
carnis contra votum consanguinitatem vel affini
tatem commissum. de quibus sup dictum est.

De pprietatibus suis et passionibus vi
corum aut peccatorum. xxxij.

Ad maiorē euidenciā predictorū videndū est
de passioibus et pprietatibus peccatorū. **N**ō igi
t' sunt qdam aūcedencia ad peccatū. qdam cōsequē
tia. quedam cōcomitancia. **A**ntecedencia quedam

rationem non tamen secundum rem Nam contemptus
respicit dei potentiam **O**missio sapientiam Ingra-
tudo beneficii **I**nobediencia preceptum. prua-
ricatio legem. **E**t secundum ista recessus est in frequenti
auerfione a deo. **E**longatio vero est in obduracione
Conversionem vero voluntatis ad creaturam con-
romitur libido. quod est improbitas voluntatis bo-
num creatum preeligenens et deserens increatum
quam sequitur concupiscencia qui est primus mo-
tus ex somite. veniens ex sensualitate et tendens
ad delectacionem illicitam. tunc sequitur delectatio
tunc inferior pars rationis condelectatur. **T**ertio
est consensus cum superior pars rationis non con-
tradicit sed assentit. **I**ste triplex status designa-
tus est in prima temptacione per serpentem virum
et mulierem. deinde restat operis consummatio.
vel adhuc est prava intencio. Nam intencio est ad
opus. et sic ex parte conuersationis actuale pecca-
tum antecedit libido. concupiscencia. delectatio.
consensus in peccatum et prava intencio. **C**ircu-
stancie vero dicuntur. quod peccatum circumstant quod
nos circumstancias appellamus. **E**st autem cir-
cumstancia proprietas persone vel negotii ex se perti-
nens ad laudem vel vituperium diminuendo vel
augendo vel in aliud genus peccati trahendo.
Proprietas persone est ut quia pulcher est homo
sapienter bonus et huiusmodi **E**t talis proprietas

